

מזאנים

לבושון לספרות, לבקורות ולדברי אקנות

יוצא על-ידי
אגודת הסופרים העבריים
בארץ-ישראל

ה ת ו כ ן

- א. ימי השבוע: זר לא יבין את זאת
- ב. בנדט ספור ק. י. סילמן
- ג. "בית-דאל" משכן המקובלים בירושלים ד"ר אריאל בך-ציון
- ד. כה אני... שיר ש. שלום
- ה. באפלולית שיר יצחק עונן
- ו. הפסיכולוגיה האינדיבידואלית ד' מ. ברכירו
- ז. בעתונות:
- א. ח. ג. ביאדיק על למוד התנ"ך
- ב. לשאלת מקור ותרגום בספרותנו
- ג. לשאלת הנגינה העברית
- ח. בקורת ספרים:
- א. רומנו החדש של בורלא ד. קמחי
- ב. "לשנתיים" שמואלי
- ג. אנשי האהבה ה. בן
- ד. איתאל הכושי ה. בן
- ט. בשולי הגליון:
- א. למפת ארץ ישראל י. ספיבק
- ב. למדעי חברה ומדינה דקל
- י. פיליטון: במעגל ח ר. ב.

גליון
ה
(נח)

תל-אביב
ל' סיון
ת"ר צ

מחיר המודעות	מחיר החתימה
עמוד שלם - 5 לא"י; חצי עמוד - 2.750 לא"י; רבע עמוד - 1.500 לא"י; 1/8 עמוד - 800 מ"י; 1/16 עמוד - 500 מ"י.	בארץ-ישראל: לשנה 1 לא"י; לחצי שנה 500 מ"י; בחוץ-לארץ: לשנה 6 דולרים; לחצי שנה 3 דולרים
למודעות קבועות - הנחה מהמחירים הנ"ל לפי ההסכם עם ההנהלה.	מחיר גליון בודד בארץ-ישראל 20 מ"י; בח"ל 12 סנט
המערכת אינה אחראית לתוכן המודעות וסגנוןן	

Tel-Aviv
June 26
1930

הכתובת: מאזנים, ת. ד. 50, תל-אביב, ארץ-ישראל
MOZNAYIM, P. O. B. 50, TEL-AVIV, Palestine
למלגרות: MOZNAYIM YAVNEHST. TEL-AVIV
בית המערכת: ת"א, רח' יבנה 19; ההנהלה: רח' יהודה הלוי 37

חברה הנדית "אשראי" תל-אביב, בע"מ.

אקבלת פקדונות בחשבון עובר ושב ולזמנים קבועים בתנאים נוחים. שטרות ודוקומנטים אחרים לגובינא, קניה ומכירה של שיקים ומטבעות זרות, העברת כספים בארץ ובחוץ-לארץ ויתר עסקי בנק.

קבוצות לחסכון לשם בנין בתים. מחלקה מיוחדת לקרדיט תעשיתי.

המעות: בנק "אשראי" תל-אביב,

תיבת-דאר 119 - תלפון 563

עישון בריא

רק בסיגריות

מספרו

יסמין

20 סיגריות 30 ב"מא"י

התוצרת האחרונה והחדשה ביותר

תעשנו ותוכחו

פרס לחותמי "מאזנים" בפולניה

אנו נותנים את הקובץ הספרותי המצוין רב החוכן ומלא הענין

"כנסת"

432 עמודים גדולים על ניר משובח שנוחירו הנירמלי 17.80 זהוב

לחותמים חצי שנתיים - 10 זהובים ולחותמים שנתיים חנם לגמרי

הפרס הזה ניתן רק לאלה, שישלמו את דמי החתימה (לחצי שנה-30 זהוב, לשנה-60 זהוב) במשך חדשי

יוני - יולי ש.ז.

הסוכנות הראשית לפולניה:

בית מסחר ספרים "עבר" וורשא

יצא לאור

דרך-הנוער קובץ א'

הוצאת תהמועצה הארץ-ישראלית לעניני גורדוניה

התוכן:

מאת המוציאים	ה"נצח" בדגניה (שיר)
הכרה וחיים - א.ד. גורדון	לוי בן אמתי
גורדון והסוציאליזם	עולמי (שיר) - מרים זינגר
- הוגו ברגמן	טבע המולדת (רשימות)
תנועת הנוער והציונות	- ד. שג
- י. זנדבנק	מן ההוי שלנו (רשימות)
תנועת גורדוניה פ. לוביאניקר	ל. ב. א.
השתלשלויות - ג. חנוך	הימים הראשונים (רשימות)
בעקבות הכתבים ד. שמטרלינג	שמואל וו.
המחנך (זכרונות) - יעל גורדון	

מחוך ויכוח על הקבוצה:

מ. בדר, א. ריזנר, ד. סברדלוב, פ. לוביאניקר וד. שמטרלינג.

מחנעות הנוער העובד - א. ברוידס

בקבוצות גורדוניה בארץ - ע. א.

בתנועה בגולה.

הקובץ מכיל 150 עמ'. מחיר הקובץ 80 מא"י.

המכירה הראשית אצל ועדת-התרבות של הסת' העובדים ובכוסים מוריה.

מִזְאָנִים

שבועון לספרות, לביקורת ולדברי אקנות

יוצא על-ידי
אגודת הסופרים העברים בארץ-ישראל

העורך: ר' בנימין

חבר המערכת: י. ליכטנבום

גליון ח' (נ"ח)

ירושלים – תל-אביב, ל' בסיון, תר"ץ

שנה שניה

ימי השבוע

זר לא יבין את זאת

גולה ומטולטל ומטרד מארצו רגיל לשכוח את מולדתו, להסיח דעתו מהריו ונהריו, עריו וכפריו, גם עם ישראל שלם את מסו ליס-הנשיה ולשר השכחה. מקומות רבים עטופי זוהר-עולמים בארץ מולדתו נשכחו מזכרונו ברבות הימים. ואולם בין המקומות אשר אב לבן וסבתא לנכדה ספרו ומסרו בשלשלת הדורות תפס מקום בראש זה הכותל המערבי, זו שורת הנדבכים עתיקי הימים. בעלות יהודי מן הגולה ירושלימה ועלה לראשונה אל המקום הזה להתפלל ולשפוך שית. בימים של משוש ובימים של אסון, – תמיד, תמיד היו העינים נטויות הנה. התפללו בערנו אצל הכותל המערבי – זו היתה בקשה חוזרת מבני הגולה לבני הארץ. והבקשה הזאת הולכת ונמשכת עד היום הזה.

והנה הגיעו ימים של הצהרת בריטניה הגדולה וחמשים ושתים ממלכות אחדות על זכותו ההיסטורית של עם ישראל לבנות לו את ביתו הלאומי בארץ מכורתו. ודוקא בימים האלה ודוקא אחרי מתן ההצהרה – שבאה לחדש דבר אחרי המצב הקודם בימי תורכיה, שבאה להוסיף על זכות ישראל מלפני הסטטוס קווא, שבאה לתקן מעוות היסטורי ולא להגבירו שבעתים – דוקא בימי תוחלת והבטחה אילו כאילו נתעורר ספק על זכותו ההיסטורית של עם ישראל לפני הכותל הזה, זכות שלא היתה מפוקפקת מעולם, אף לא בימי תורכיה, ושלא היתה זקוקה לשום "תעודה" ולשום הצהרה... והנה באה ועדת-כותל והנה היא יושבת על המדוכה והנה היא עובדת והנה מופיעים לפניו שליחי עם עני ביתד עם משנאיה-מנדיה, והנה – עינינו רואות וכלות! –

לא, עינינו אינן רואות וכלות. לבנו שקט. לבנו חרד – ושקט. האבנים האלה אשר לא נעו ולא זעו אלפים שנה, – גם הן שקטות. הן יכולות לשמוע את משפט ועדת-הכותל. אם גם ועדה זו לא תחדור לעומק הטרגי שיש בשאלה זו בשביל בני בניהם של אברהם, יצחק ויעקב – זר לא יבין את זאת – הנה מספיקה ההכנה הקלה ביותר, כדי להבין את החזיון של נתן הנביא על "כבשת הרש". שהרי כאן אנו עומדים באמת לפני הופעה של זה נהנה – וזה לא חסר". כאן הרי יש באמת דק רשע – כסל מצד משטינינו ומנדינו. כאן הרי אנו עומדים שוב, כמו ב"עלילת-דם", לפני הופעה, שבה אנו צודקים כמלאכי-השרת – ואף-על-פי-כן... ותחליט הועדה מה שתחליט, ויהא שבאותה שירת "אלי-ציון" שלנו נצטרך להוסיף חרוז נוגה, ועלי ועדה אשר חקרה – הנה גם אנו וגם הכותל נתגבר גם על זה...

עם בוא ועדת-הכותל ועם התחלת "עבודתה" פונים בלי משים רחשי הלב אל אותן שורות הנדבכים עתיקי הימים, שבצירופן הן הן המהוות בשבילנו את המושג המיסטי של הכותל המערבי. לא נשמר בגיילי ספרותנו העתיקה כל מה שרחש הלב הישראלי למראה הכותל. הוא היה בימי החורבן והזועה "אוד מוצל מאש". הוא היה דומה לאותן אותיות מ' וס' שבלוחות, שבנס היו עומדות. בעיני הרומאי המנצח הוא היה אולי "זכר לחורבן", זכר לתפארת נצחוננו. ואולי הכהו לבו ואולי נתעורר זיק אחרון של מצפוננו, לתת שארית-מה לתפארת מקדשו של עם שנתן את חייו בגבורה ובהתמסרות בעד חירות ארצו? אם כה ואם כה והשיור המעט הזה נעשה מיד לסמל רב-רמזים בעד שארית ישראל. נדמה היה להם, כאילו כל ניצוצי הקדושה של המקום הנבחר נתרכזו-נתגבשו בתוך הכותל הזה. אבד להן, לאבנים האלה, משמעותן הפשוטה, החמרית, הממשית וקבלו משמעות אחרת: שמימית אלהית, שכינתית... "שכינה במערב", לחשו שפתי טובי העם ומאוריו, "שכינה במערב" לחשו אחריהם שפתי זקנים וזקנות, צעירים וצעירות. שלש פעמים בימות החול, ארבע פעמים בשבתות וימי-מועד השתחוו והחוו-קידה ראשיהם של ישראל מכל ארצות פזוריהם אל המקום הזה. ים של ראשים, מפוזרים על פני מדינות ואיים, פונה בדומיה ובתפלה-בלחש ובהדרת-קודש כלפי "החייל הנעלם", לא, כלפי הכותל הנעלם... חדוש גדול היה לבני אומות העולם, כשהחליטו להחשות פעם בשנה שני רגעים לזכר חורבן העולם ופה חי עם, שהוא החשה ומחשה יום-יום שלש פעמים ביום כשהוא משתחוה ומפלל ומחווה-קידה וכשפתיו נעות-לווחשות: "ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים"...

לא נאצר ולא נחסן ולא נשמר בגיילים יקרים של ספרותנו העתיקה כל מה שהגה וכל מה שרחש הלב הישראלי ביחס אל הכותל הזה. הוא נעשה לו למקום המקודש ביותר על כדור הארץ. הוא חתם עליו בלבו ולא הרבה לשאת את שמו על דל שפתיו. אך ממעמקי הדור יש שפורצים פה ושם אמרים, שהם מאירים כמו באור הברק את רגשות הלב. "אמר רב אחא: מעולם לא זזה שכינה מן הכותל המערבי". ושוב מאמר שנאמר עוד לפני בוא בני-ערב למדינה זו: "נשבץ הקב"ה לכותל המערבי שלא יחרב לעולם"... איזה כח נבואי ספון באמרה קצרה זו...

והאם יש צורך להדגיש, כי קדושת הכותל המערבי עצמה עם עוצם הגלות, עם רבוי הפיזור, עם התחזקות הרדיפות? עם

בְּנֵדֻט

מאת ק. י. סילמן

א

בפתח בית החולים מצד זה יושב תמיד בנדט, השמש הנאמן, אדום הזקן המשובב, הלבוש על בגדיו השחורים והבלתי מסודרים חלוק לבן בלתי מסודר, חלוק שאינו הולמו, וקורא בספר תהלים.

בנדט היה שמש הבית בהיות עוד בית החולים בבנינו הישן ב"עיד העתיקה", כשהכל היה לפי הסדר הישן: יולדות צעירות ילדו ונשים זקנות מתו, כדין וכדת, והעולם כמנהגו נהג. אלה באו לשמוח ב"ברית" ואלה באו להגיד "קדיש", ותחום בתחום נגע. החיים והמתים נכנסו ויצאו באותו שער ובאותו פתח, והכל היה כמו בחברתה של משפחה אחת, בתוך ה"יהדות", פנימי, עתה – נשחנו סדרי עולם. בית חדש, רם, חזק, רחב, ארוך, רב מעלות, רב חלונות, רב אחיות, ראשיות ולא ראשיות, וחדרים מיוחדים לבגדי לבן טהורים ולבגדי לבן זהומים ו"כביסות" בכל יום תמיד, והשערים שונים לחיים ולמתים, והאחיות תמיד מתרוצצות, עולות ויורדות במעלות ומצפצפות בלשון דוסית וגרמנית, והן כמו מעולמות אחרים באו ולעולמות אחרים תשובנה, והראיה: סירות הבד הלבן, סירות הכנפים, אשר כסמל התנועה וההפלגה, על ראשן.

מילא, דוד חדש, חלוק לבן הלבישו גם אותו, יהי כך. אבל את ספר התהלים לא יעזוב ואת "לבבו היהודי" לא יטוש. מה שם היה בידו ספר התהלים בשבתו על יד הדלת הרעועה, בסימטא העקומה והקמורה, אשר ירדו אליה בדרך, בור שיח ומערה, אף כאן התהלים בידו, בשבתו עתה על יד הדלת הרחבה, רבת הזוגיות השקופות והאטומות, הצבועה לבן, והיא חמיד כמו חדשה, מול ערוגות הפרחים, החצופים, הנותנים ריח באף. הן בעצם הדבר לא באו כל השנויים אלא בשביל שיהיה קצת בלבול ראש, או כאב ראש, שאלמלא כן, הדחת הרצפה בכל יום – ורצפה של שיש בחלקקות! – למה באה? מילא, אם אין תועלת ביו – נזק גם הוא אין. יהיה שפשוף תדיר

בית החולים בירושלים בנוי כמו רמים, בנין איתן וקשה וכבד. עולה מחשבה על אי התאמה במהות: בית איתן כל כך לאנשים חולים ודוויים! למה בנין קרוץ מסלעים כבדים כאלה לגוף אדם חלוש קרוץ מחומר? למה דממה כבדה זו הנודפת מן האבנים אצל חולים כואבים המתהפכים ומתיפחים במכאוביהם? ואולם האיתנות היא באמת רק לצד הרחוב, השוקק מאדם, ההומה ממטיילים, מהולכים וחוזרים לתיאטראות ולאספות. כלפיהם מתרומם הכותל החזק, הכבד, החוצץ כחומה, המועמד קודר וזועם, אבל בעבר השני, הפינה לחצר, כמה וכמה דלתות ומעלות פתוחות, כמה וכמה שערים נפתחים ונסגרים, כמה וכמה אנשים ונשים יתרוצצו: אנשי הלשכה והמשרד, אחיות חורות פנים ולבושות וחבושות לבנים, וכמה וכמה בגדי לבן תלויים על חבלים מתוחים ומשולבים להתיבש בנגוהות שמש ארץ ישראל, וגם ערוגות קטנות (משום יוקר הקרקע בירושלים) בצדי הגדרות שתולות פרחים שם.

מן הצד הזה – כאילו בית החולים עומד תמידי. הכל מתנועע וכנוזל פה. אין מרגישים בקושי, בכובד, בקדרות. יום יום מובאים הנה חולים חדשים מצד המדרגות העיליות, בהם זקנות תשושות כה, הסופרות את ימיהן האחרונים, ובהם נשים צעירות, הרות ללת, המתכוונות במשך יום או יומים להוסיף נפש לאנושיות, שתהא פועה בחלל החצר הצרה הזאת ממדומי החלונות.

ואולם לא תמיד כביאתם כך יציאתם של החולים המובאים לכאן בעגלה או במוביל או בעזרתם של אנשים טובים הסועדים את זרועותם. הביאה תמיד מצד המדרגות העיליות, ואולם היציאה – אשרי מי שחוזר ויוצא בדרך השער של המדרגות העיליות, ואוי לו למי שנופח נפשו בבית הזה: הגויה נשאת או באלונקאות בדרך המדרגות התחתיות, אל שער אחר, אחר.

בְּמַעַל

ח

נשים מספרות – שלהבת ואידיליות – קטרוג על ד'אנונצ'יו – אשה כמו שהיא – סלמה לגרלף וסגנון אנדרסן – שושנה איבסן – דמות בירנסון – הימנונים על היהודים – "מדרגה למדרגה" – אמריקה מאירך גיטא – "אחרי שליטברג" –

אלה שמסרו בידי את ספרה האחרון של קרין מיכאליס "ימי שלהבת" יעצוני לקרוא רק את החלק השני והשלישי ולעזוב לנפשו את החלק הראשון. החלק הזה אשר שמו "חברות המינים": אשה, נשואים, ילד – לא היה רצוי להם או לא מצא חן בעיניהם. אני קראתי בכל זאת את שלשת החלקים גם יחד. אמנם מן יסוד השלהבת לא מצאתי לא בחלק ראשון ולא בחלק שני ("דמויות נשים") וכמעט גם לא בחלק השלישי ("מלחמות ולוחמים"). אם נוציא מן החלק השלישי את המאמר המוזע "מלחמתי עם ד'אנונצ'יו", שכתוב בטמפרמנט נמרץ ולוהט ושם אמר רק החלק העשירי שבו הוא כבר מספיק להטיף כתם גדול על שמו של הפייטן האיטלקי ולהעמידו בשורת החמסנים והצבועים (הגדון הוא "רכישת הוילה, הספרים והתמונות של ההיסטוריון הידוע Thode) – אם נוציא את המאמר הזה הרי כל השאר כתוב כמעט בשקט נפשי. אין כאן שלהבת יוצאת מן הכלל, אף החלק הראשון נקרא בלי סערה שבלב. הדעות המובעות בחלק הזה אינן חדשות ומקוריות:

שמענו כאלה רבות, הן פחות סוערות אפילו מן ההשקפות המובעות בספר של לינדזי: "מרד הנוער".

לא, לא השלהבת, האש האוכלה היא הסממן הטוב של הספר הזה מושכת את לב הקורא דוקא הנפשיות של האשה הכותבת. קרין מיכאליס יודעת להתבטא כאשה – וזו תהלתה, היא אינה שמה עליה כלי-גכר. היא אינה מתגנדרת לא בהגיון ולא באמנות. היא אינה מופיעה אפילו באותו פתוס אמתי של הגבר, שהוא לרוב תוצאה של אש-קורש, מרוכות, כבושה יומם ולילה, של "נלאיתי כלכל ולא אוכל", קרין מיכאליס אינה יודעת את כל הדברים האלה, היא אשה. היא אינה נלחמת ביצר. היא מתבטאת מניה-וביה, כורוח השמש היא עליזה ושמחה ורנת-צפרים קלה על שפתותיה, בהתקשר השמים בעבים היא עצובה ונגון נוגה בפיה, היא בלתי-אמצעית, ישרה, פיה ולבה שוים. בלי עמל תגיד לך את אשר היא אוהבת או שוטמת. אין לך צורך להתחקות על שרשי נפשה, לבוא עליה בעקיפין. היא למדה את האמנות הגדולה לעשות את הקולמוס בטויל ללבה.

וזהו הקסם השרוי על כתיבתה. אל תבקש בה עמקות, אל תבקש בה פקוח-ציניים. כשאתה קורא בה נדמה לך שבחרר מתהלכת אשה ישרה, פשוטה, גלוית-עין וגלוית-לב והיא מספרת לך ככל אשר עם נפשה. אין כאן צעופים, אין כאן התחפשות. ופשוטות זו, טבעיות זו, אם גם היא אינה חודרת לשכבות עמוקות, הרי היא בכל זאת מדרגה גרולה, משום מה? משום שנדולים וטובים ממנה יש שהם מדברים על פי נוסח קבוע, על פי שבלון מוצק, צורת אנשים

לעולים אל חולים ומעלות מיוזדות לעולים, למשל, אל יולדות. אל החולים פונים ימינה, אל היולדות פונים שמאלה. תחומים, כביכול, נתחמו בין אנשים, בין יהודים, בין בני משפחה אחת. מיני קרעים בקרב נפש הדור החדש הזה! יש רק לתמוה על אשר גם הרופאים מן הדור הישן נתפסו לכך. גם הם עם האחיות בעצה אחת ובסדרן תבוא נפשם.

תמה הוא בנדט, אם בעצתן ובתושתין של האחיות האלה נתמעטו מקרי המות. סברא, שחס ושלום להיפך. כלום לא היתה טובה, "סבתא" מילדת-אחת, מסוגן של שפרה ופועה שהיו במצרים, מכל המילדות החכמות החדשות? שפרה ופועה ילדו דוקה ששה מכרס אחד, ולא שמענו שמתה יולדת במצרים מקדחת הלידה. ואילו היום... הלואי ויעבור תמיד בשלום. המלקחים המתבשלות על הפרימוס הגדול בקול זמזום גדול מרעידות תמיד את לבו, את הלב היהודי שבו. היוקחו לבטן אשה מלקחים? ובכלל - בין כך ובין כך פועה הנולד בצאתו מרחם אמו. פועה וצוות על כל העולם המתגלה לו, ומה הועילו חכמות בתקנתן? אהה, מה שהיה הוא שאינו. חרג העולם ממסגרותיו וגדולים ועוזעיו. ירחם ה'.

שמה יעלה על דעתו של אדם לומר, כי טובים הרופאים של היום מהרופאים של אז - אל ישאלו לא רופא ולא חולה. ישאלו את בנדט, המשמש רופאים וחולים זה יותר משלשים שנה בירושלים עיר הקודש. לפני לא היה אמנם כל כך מצוחצח וחלקלקות, אבל תחת זאת היה הרופא איש אחר בימים ההם. לב יהודי היה לו. הוא היה מסור לחולה, היה שוהה עליו כמה וכמה, בוחנו ובודקו בגבו ובצדעיו, בבטנו ומלמעלה לה ומלמטה לה, וממש הופכו על ערש דוי; ופעמים גם אכול לא אכל הרופא את סעודתו בעטיו של חולה, ופעמים ישן לא ישן את שנתו והרהר בו, בחולה, בשכבו ובקומו, ופעמים היה עוזב את מטתו ובא בחצי הלילה לבקר את החולה.

שמה יעלה על הדעת שגם היום כל מעיני הרופא בחולה והוא מוסר את נפשו עליו? לא יחטא בנדט בלשונו לסלף דבר אמת: לא זה מה שהיה! שפי שפי הולך היום הרופא, על

במעלות ובמעקות ולא במים פשוטים חס ושלום, אלא במים מהולים בליזול חריף, יחזיקו את בתי הכבוד בכבוד - חוכא וטולוא! - ישמדו מפני הפשפשים וקורי עכביש, יטלו כל פסת ניר הנופלת על הרצפה, יעמידו רוקיות מיוחדות ליד מטת כל חולה, מילא, בלבול ראש זהו דבר שאי אפשר בלעדיו. מטבע הענינים הוא, ירחם ה'.

ופסוקי תהלים נפלטים מפיו:

זֶה דְרָפְם פֶּסֶל לְמוֹ... תְּבוּא עַד דּוֹר אֲבוֹתָיו...
אָדָם פִּיקָר וְלֹא יָבִין - נִמְשַׁל פְּקָהמוֹת נְדָמוֹ.

ב.

אכן בנדט זהיר להשמע לכל פקודה הבאה מן המשרד, אף ש"לבבו היהודי" מתקומם לה. גזרו שם על הכנסת מבקרים לחולים, והוא שומר את הגזרה, אף על פי שהוא יודע, שאין רוב הצבור יכול לעמוד בה. היתכן לא לתת לקרובים לבוא בכל שעה אל החולה הגוסס אשר עור מעט לא יראוהו חי? היתכן לא לתת לקרובים לראות את היולדת בהתהפכה בחבליה בבוא בן עד משבר? היתכן שידעו המבקרים בדיוק את היום ואת השעה ש"מותד" להם לבקר את חוליהם-קרוביהם? לא!

בנדט מחליט בלבבו, שהסדרים של עכשיו אינם כתקונם. מה שהיה לפניו היה בו מן הרגש הטוב, מן הרחמים הנפשיים, ממהות הנשמה היהודית. הכל היו אז יחד: החולים, הבדיאים, הגוססות, היולדות. האנשים חיו בשותפות, בששון או באסון. יחד היו מתרוננים, יחד היו מקוננים, ואיש לא נכוה משמחתו של חברו ואיש לא ניוק מאסונו של חברו. המשפחתיות החמימה, שהיתה קודם פנימה, בסביבה ובתוכה של היהדות! אז היו חיים, אז היה מות! כל החיים, אפילו שאינם מכירים את היולדת, רננו ועלו יחד על החיים החדשים שבאו; הכל, אפילו שאינם מכירים את המת, ספרו וקוננו יחד על חיים ישנים שהלכו, וולגו דמעות כשרות. ואלה ה"סדרים" והפתקאות לרשות הכניסה, והימים והשעות הקבועים לא היו אז!

עתה - המוח אינו סובל זאת - נתיחדו העולמות ונתיחדו גם האולמות. עתה - מתבונן בנדט והוגה - מעלות מיוחדות

חוקה בליימשים. קרין מיכאליס אומרת: "אפשר כי איבסן נפגש פעם בהרים עם איזו הילדה נגנל וכי ראה באחד הטרקלינים בקופנהגן את נורה טרנפֶּלֶה כשהיא רוקדת או שמע שם פתגם היסטירי מפי הדה גבלר, אך את התוגה האלמית ללא-השקטה של מרת סולנס, את המשיכה החזקה של רבקה לכפר על ידי מעשה-הרב את הפסע, את הגבורה הנפשית של מרת אלוינג - את כל אלה ידע מתוך ביתו הוא." (עוד מקודם נדמה היה לי, כי דברי ד"ר שטוקמן על השקפות אשתו מכוונים למרת איבסן). עוד יותר מלאת-ענין היא הרשימה על קרולינה בירנסון. שם היתה יוצאת ונכנסת ולכן רשמה הם חזקים יותר.

הנה קטע קטן אחד: "לראות את בירנסון כשהוא קם כבוקר ויורד מן המדרגות של חדר העליה, לקראת יום חדש, - זה היה חג לכלנו. חג כפול היה לראותו לעת ערב אחרי כלותו את מלאכת היום. אך חג החגים היה כאשר נחה עליו רוח השיחה. זה היה לרוב בשעות דמדומי השקיעה, כאשר הנוגה האחרון של היום נהפך לשחר הלילה. קולו צלצל אז כנגון מיסטי בצעדו אנה ואנה באפלה המתפרצת ומלים נוצרו אז ותמונות הופיעו שנראו לכלנו כחזיונות. מי שזכה אפילו רק פעם אחת לשמוע או את בירנסון בדמרום השקיעה, נדמה לו, כאילו הוא נצב בין היהודים בשעה שמש ה יורד מן ההר ולוחותיו בידו."

אולי לא מקרה הוא, כי כשקרין מיכאליס רוצה לתאר תמונה נשגבה היא נזכרת ביהודים, היא אוהבת אותם. זה זמן רב לא נודמן לי לשמוע

מלומדה. ולכן עונג הוא, אם סחם אדם מצליח להתפרץ מכבלי הנוסח ולדבר את חתוך-הדבור אשר לו.

היא אוהבת, למשל, את סלמה לגרלף אף על פי שלא ראתה אותה מעולם; היא אוהבת אותה עד כדי לחלום עליה חלום נאה, היא משיה את לשונה ללשון אנדרסן ("שפתו גדלה בין האבנים בלתי-המוקצעות אשר בכביש העיירה, שבה הסתובב עם נערי הרחוב. אין זאת שפת הנכבדים ולא שפת הכהן בדרשתו ולא שפת העתונים; אך זוהי השפה שבה מדברת האם המסכנה, הפשוטה עם הילד, שבה מאלמל הישיש בכשלו בין קברים. שפה שכחה גדול על ילדי הסינים, על כושים קטנים ועל נערי אכרים ברוסיה עד היום הזה"), מתוך הערצה לפייטנית היא דורשת כמו חומר את התפקיד החנוכי של המורה (סלמה לגרלף היתה מקודם מורה בכפר) ואת מדת הבדידות (לגרלף היא כמעט בדה מן העולם).

עוד יותר היא מתלהבת בדברה על נשיהם של איבסן ובירנסון. פעם זכתה להתקבל בבית הישישה שושנה איבסן ולבלות בחברתה שתי שעות ופגישה זו פקחה את עיניה להבין את השפעה על יצירותיו של איבסן, היא חושבת את המחשבה המשונה, כי אילו נישאה שושנה לבירנסון וקרולינה (אשת בירנסון) לאיבסן, כי אז היו יצירותיהם של שני אלה מקבלות צורה אחת. אשר לאיבסן אין היא חושבת על השפעה ישרה, ב"תי-אמצעית, הרי ביצירותיו האחרונות היה איבסן רגיל שלא להראותן לאשתו ולבנו עד אשר העתיקן בכתב נקי עד-גמירא. ואולם המכוון הוא על ההשפעה שיש לאישיות

בנדט אינו יכול למרות עיני כבוד המשרד ולהתיר כניסת מבקרים שלא בזמנה, אבל מה יעשה ומדת רחמיו מתגלגלת על אנשים? הוא גונב לפעמים רגע מעמידתו אצל הפתח וטס ועולה במעלות לימין או לשמאל, מוסר דבור פה, או שאלה, או ברכה של המבקרים אשר למטה אל החולים אשר למעלה, וחוזר ומביא מלמעלה אל המבקרים אשר למטה תשובת-מה: תודה, משאלה קטנה, והוא מוסר את שליחותו באמונה, בקצור נמרץ, במשפט אחד, בדבור אחד, וכאילו הוא זורק את התשובות באוויר, כאומר: יקבל מי שצריך לקבל את התשובה מן האויר, ולא חלילה ממנו, שלא יִחַזַק כמפר פקודה וסדרי בית החולים.

וכבר נתרגלו המבקרים לסדרים האלה. ימים שאין הבקור מותר בהם באים המבקרים אל החצר הצרה בצבורים גדולים, והם מתחלקים, כמו מאליהם, לשני מחנות: המחנה הדורש לחולים זקנים ותשושים מוצא מקומו בחצר בימין, והמחנה המחכה לידעות לידה מוצא מקומו בחצר בשמאל. שעה ארוכה עומדים המחנים ומחננים קול:

— ר' בנדט, מה שלום הזקנה שרה גיטל?

— ד' בנדט, מה שלום היולדת במטה מספר שלשה?

— ר' בנדט, רחם ואמור!

— ד' בנדט, חמל נא, חוס נא. עננו נא מלה אחת, עננו!

— ר' בנדט, הלא אלהים בלבך! הלא טוב תבשר לנו!

— ר' בנדט, הלא לב יהודי לך! יאריך ה' ימין! עלה

וראה, מה שלומו של ר' שבתילה. אנחנו מחכים כבר שעתים.

ובנדט מפנה ראשו לכאן ולכאן, לימין ולשמאל, אל הקולות הבוקעים אליו, אל הכפים הפרושות אליו, עימד וקולט שעה ארוכה את התחנות ואת הבקשות, והוא כמו לובש מרי וקשי אופי, ומפתח דלת בית החולים ישא קול דברו, קול היחיד אל הרבים. הוא מדבר בשם החוק ובשם המשרד ובשם הרופאים ובשם האחיות:

— לא ולא!

— אסור להטריד את החולים בכל יום ובכל שעה!

בהונות רגליו, ואחריו טופפות והולכות האחיות, מתבוננים בחולה מרחוק, נועצים עינים בעיניו, ממששים, כמו שהם אומרים, בדופק, ופעמים מסירים את השמיכה ולוחצים את הבטן, אבל בשטחיות, בחינת „אל תגעו". בדממה יהלכו, בדממה יעמדו, בלחש ילחשו טמירין, מי יודע מה. העיקר, שהם רושמים רשימות. תמיד רושמים: היום, השעה, הרגע, מדת החום, מספר הנטפים וכו'. „סטטיסטיקה" זו למה היא? ההיא תושיע לחולה בעניו, במכאוביו? ובכלל ספירה ומניה לגבי חולים ומטות למה באה? וכי אם ימלא הבית מטות יש להשיב פני חולה ריקם? אל יחטא בנדט בהגיגו. לבו לפיו לא יגלה, אבל הלב שאין שליט עליו, שמתקומם מעצמו, הוא שאומר אחרת: אבותינו לא הנהיגו „סטטיסטיקה" ולא היתה בם מגפה. אבל אם ספר דוד את העם ממש, לא בשקלים ולא בטלאים, פרצה מגפה בעם. ואילו הרופאים של היום בסטטיסטיקות אומרים להמעט את שלטון המות. אנה הלך שכלם? אנה פנה דעם?

ובנדט עומד באותה שעה בתהלים:

גַּם בְּנֵי אָדָם, גַּם בְּנֵי אִישׁ, יַחַד עֲשִׂיר וְאֶבְיָוָן...
פִּי יִבְרַח חֲכָמוֹת וְהַגֹּת לִפְּי תְבוּנוֹת...
אֵת לֹא פָדָה וְפָדָה אִישׁ...

ג

רק בנדט, נדמה לו, נשאר כמו שהיה. מלבד החלוק הלבן שהכריחוהו לכך, הנה בגדיו שמתחת החלוק ולבו שמתחת לבגדיו — כמו שהיו הם, אף בזקנו המשורכב לא נגעה יד, מלבד השנוי של שיבה שזרקה בו, והוא מן השמים. אדרבה, רגש הרחמים שבלבו היהודי מתגבר ועולה.

לפנים היו המבקרים עצמם נכנסים לחולים ועברו על פניו בלי כל נטילת רשות, והיום הם צובאים עליו ותחנונים על פניהם, זה בכה וזאת בכה, זה שואל לקרוב, וזאת—לרחוקה. זה לחולה קל וזאת למי שמחלתו סבוכה, בת ימים רבים. את כלם רואה בנדט, את כל בקשותיהם שומע בנדט, ורגש הרחמים בלבו מתגבר ועולה. עיניו באנשים הרבים הצובאים עליו, ומה תכלה נפשו לבוא לעזרת ההמונים, שגם נפשם תכלה לדעת מה על קרוביהם המתהפכים במטותיהם בימין ובשמאל.

נחמדה... „בפעם הראשונה נודע לי, שיש אנשים שיכולים להיות חביבים במדה שזה לעשירים ולעניים".

כל זה היה בעיר מולדתה בדניה, שהיתה בה קהלה לא קטנה בערך. כשהיא באה אחר כך לקופנהגן היא גרה במקרה במסעדה „כשרה" — והרשמים הטובים הולכים ומתחזקים. היא מספרת נפלאות על התנהגות היהודים שם. ושוב: „מבעד לחלונות חדרי נשקפתי בלילי שבתות אל חלונות הבתים אשר מסביב וראיתי את נרות השבת נוצצים על השולחן והמשפחה יושבת בדומיה ובהדרת-קודש מסביב לשולחן ומהשיבה רב-קשב למלים שנקראו כנראה מתוך ספר קדוש. ושם בקופנהגן נתגלו לה היהודים מצד אחד: בתור בעלי-צדקה הראשונים תמיד לעזור לכל נדכה וכושל בלי הברל דת, הראשונים לסייע לאמנים ולאנשי-רוח. את רשימתה הנאה היא מסייעת בהערה, שרבות נסעה בארצות תבל, רבות ראתה ואף הבינה את הנגודים שבין המעמדות והעמים. אך שני דברים נבצרו ממנה להבין: את צער בעלי-חיים ואת השנאה ליהודים.

האשה כמו שהיא, ברגשותיה ובמחשבותיה היא, — והו גם הגוון היסודי של הספר „ממדרגה למדרגה" מאת Anna Meyenberg (הוצאת מליק, 387 עמודים). אך מה רב השנוי בחוכן, בטון, בסבל! על עמוד 304 מסופר תוכן נאום של מנהל בית ספר באמריקה: החיים דומים לשדה רחב-ידיים. באמצע עומד סולם גבוה-גבוה. כל האנשים נדחקים אל הסולם. חלק

דברי קילוס ותשבחות על היהודים כמו ברשימתה על „יהודיות". ועזה בשעה שלבנו דוי מפאת המצב המדיני, בשעה שאנו נוטים לגלות את החרדק האנטישמי בכל אדם שאיננו בן-בדית, — עתה אולי יש ענין מיוחד לקרוא דברים כאלה. היא כל כך אוהבת את היהודים עד שהיא מצטערת שלא יכלה, למרות כל עמלה, לגלות אף נטף-דם אחד של יהודים באבותיה ואבות-אבותיה. היא היתה מאושרה אילו יכלה להגיד: מורעא דישראל קא אתינא. כשאתה קורא את תיאוריה מחיי היהודים נדמה לך, שהם כלם סמל השלימות, העדינות והטוב, בלי שמץ גסות, בלי רבב כל-שהוא, בלי שום פגם, מלאכי השרת... בתוך יהודים כאלה מי לא יתפוצץ לחיות?

הנה קוים אחדים: בתוך אלה זכרונות מרים שנגרמו לה מצד הנוצרים אין גם אחד מצד היהודים, אף על פי שרבות התהלכה ביניהם. עוד בבית הספר לא נמצאה ילדה יהודית שתדבר בגנות רעותה מאחורי גבה, או שתתפאר בהצלחתה בלמודים, מעולם לא קבל אדם על יהודי העיירה, אף אחד מהם לא שתה לשכרה. היו ביניהם סוחרי-טוסים וקצבים ומעולם לא ראתה מצדם צער בעל-חיים. המשרות הנוצריות חפשו תמיד מקום-עבודה אצל היהודים, כי שם היה הטון אנושי יותר, האשה פחות קנטרנית—והאוכל משיבוע יותר. אף על פי כן לא היו היהודים בין הזוללים. חיי המשפחה היו מופתיים, גם במקרים שהשדוך נתהווה ע"י שדכן והכלה היתה גבנת במקצת... היא שמעה פעם בכית הכנסת דרשת הרב הישיש בקשר עם שתי צעירות, אחת עשירה ואחת עניה. היא מוסרת את הדרשה על פי הזכרון והיא באמת

לשלום זוגתו ש"נשתכחה" במחלקת היולדות, והם עוד כמתאדמים מבושת, ופניהם וקצות אזניהם לזהים ופאותיהם מסתלסלות בידיהם הענוגות, הלבנות. האברכים, הולכי בטל אלה, מפרים תורתם משום "עת לעשות", משום שהם רוצים כבר לדעת במה חננם אלהים, אם בבן זכר, שיהיה "רגל אביו", יורש ו"קדיש", ממשיך השלשלת, ואם בבת נקבה שתעזור לאמה בעבודת הכירים. קצרה רוחם ונפשם אינה יודעת מנוחה בשעת תנועתם על הגמרות ב"היכל הישיבה הקדושה" וכאילו דוחפם הרוח ללכת כל שעה אל בית החולים.

שם, למעלה, במחלקת היולדות מתהפכת האשה בציריה ובחבליה ומקללת את יומה ואת לילה ואת שעת טבילתה, עם בעלה יחד, ופה, למטה בחצר, עומד הבעל, האברך משי המצוחצח והמשולחב, והוא כפורש כפים ולוטש עינים למרום, ובשעה שמתגברות צריחות המקשה ללדת למעלה נרעד הוא למטה והוא ממתח עצמו כלפי מרום ורגליו נמשכות ברקידה תחתיו: קדוש, קדוש, קדוש! ואת עיניו הוא עוצם בחרדת עונג של כאב, וכאילו הוא תוהה, חס ושלום, על היותו גורם ליסורים נוראים כאלה, מחמת מצוה ראשונה שסבר וקבל עליו.

אכן, שפע של יולדות כזה שראה בנדט בחודש אב זה לא ראה גם הוא ימים רבים ו"אב"ים רבים. ממש "פרו ורבו". "וידגו" בלי עין רעה. תפוסות כל המטות במחלקה ועוד נוספו מטות חדשות רבות, וגם את המטדרון מלאו. אדרבה – סובר בנדט. מהיכי תיתי. עשרה ילודים ליום – מנין נוסף לתפלה לעתיד לבוא. וגם כדאי הדבר להכעיס את שונאיהם של ישראל, כדי להגדיל ישוב ולהאדיר. ירבו בירושלים בני ישראל ולא נהיה עוד בגלותו של ישמעאל. ואגב בדיחת דעת הוא מתחיל מזמר בעצם ימי החול מתפלת מנחה של שבת:

אַכְרְהֶם יְגַל, יִצְחָק יִבְנֶן,
יִעֲקֹב וְיִבְנֶוּ...

והוא מצרף את מצב רוחו הזחוח עליו למצב רוחם הזחוח של האבות הקדושים. כביכול – כמוהם. חודש אב – דורש בנדט כמין חומר – הוא החודש בו נעשה אברך משי מישראל

– למה אתם נצבים לפני היום כלכם בזקניכם ובבניכם ובבנותיכם?

– אסור לרמוס מעלות בית החולים ורצפת החלקלקות!
– אסור לירוק, להרחף, להשמיע קול!
– בקורי חולים – כך אומדת הפקודה – לא בכל יום ולא בכל שעה זמנם!
– והמבקרים הבאים פנימה בשעה המותרת שפיי-שפי ילכו, לא יהגו בגרונם!

וכמו מתוך לעג מסותר על עצמו יחזור בנדט בקול, מעשה תוכי, בכל יום על הלכות בקורים ועל האסורים החמורים, הכתובים ואשר על פה מצוים ואמורים. וכל הקהל שומע את הקול של בנדט ורואה ללכו הטוב המתחמץ מעוצר צער על כל המחכים לברכת שלום ואיננה, ובצפיתם יצפו, כי הנה עוד מעט, עוד מעט, ורי בנדט ימצא את רגע הכושר לעלות ביעף על המעלות למסור שלום ולשוב ב"שלום".

ואמנם עוד לא התבונן איש בטוס בנדט למעלה, והוא כבר חוזר ומפליט תשובותיו באור:

– לפלוני שלום!
– לפלונית יותר טוב.
– אלמונית מבקשת ספר לקריאה.
– פלמוני מבקש עתון.
– פלמונית, פרחים אם אפשר.
– היולדת במטה מספר שלשה זקוקה לרחמים, וירחם ה'!

ד

וקימא לו לבנדט שהיולדות מרובות בשני חדשים בשנה: בחודש כסלו, בתור תוצאנו של חג הפסח, שהוא בבחינת שיר השירים, שבו מתרפקת הרעיה על דודה: "אני לדודי ודודי לי", ובחודש אב, בתור תוצאה של חודש כסלו, שבו מתחיל הקור להתגבר בא"י וזיקה מצויה בו בין איש ואשה. בנדט יודע את החשבונות האלה והוא מכיר כבר את האמהות ואת שעתן הבאה עליהן לטובה, פעם בשנה או פעם בשנתיים, ואת הבעלים, אברכי המשי מ"מאה שערים", הבאים שעה שעה לדרוש בו, איש איש

own business (בלמי את פוך! התעסקי בענייניך את!). טופו של הדבר הוא, כי בעוד שעות מספר בכוא החתן לבקר את רות הצעירה, כבר לא היתה בחייכי. "ראיתי איך עיניו רחבו ופניו חודו, ידיו נאחו מאחוריו בעמודי המטה, אשר עליה שכבה עוד לפני שעות מספר רות העליונה, – רות שלו... הוא עצם לרגע את עיניו, נשך בשפתיו ויצא בדומיה..." אך כזה הוא היחס בכלל באותו מוסד. כל הפרק ההוא הוא תעודה שחורה ומדהימה בגסותה. רק על הפון הזה אפשר להכין מה שקרה בבית-חולים בניוורק לפני שנים מספר לרופאים יהודים...

ועוד על ספר אחד הכתוב בידי אשה ואשר קראתיו בימים האלה הייתי רוצה לדבר מעט: "אחרי שליטברג" מאת וירה פיגנר. גם זה מסוג אותם הספרים, שנכתבים בפשטות גדולה, ביהר עם זה מרובה דוקא בספר הזה היסוד האמנותי. אותו פרק המתאר את צרות הפילנטרופיה מכיל לקח רב גם בשבילנו. אלא שחושב אני שספר זה ביודאי ידוע לקורא העברי ואכמ"ל.

ת ק ו נ י ם

ב"מעגל" פרק ד' בסוף צריך להיות "מה תהותו על אנגליה?" (במקום "מה תקתנו").

בפרק ו', שנכתב בשעה שאותו גליון "דבר" לא היה לפני, נשמט לדאבוני שמו של יצחק למדן משמות הסופרים שהכותב ב"דבר" מזכירם בגעגועים. ותודה לאלה שהעירוני על זה.

נכשל כבר במדרגות הראשונות, חלק נכשל במדרגות הבינוניות, רק מעטים עולים עד המדרגות העליונות, ורק אחד זוכה לטפס ולעלות עד השלב העליון האחרון. "ועתה, תלמידים חביבים, שאתם יוצאים היום אל שוק החיים, אצרו את כל כחותיכם ונסו כלכם להגיע אל השלב העליון". נאום אמריקני כהלכה. אך המדרגות אשר עליהן מסופר בתוך הספר הזה הן ממין אחר לגמרי: הללו הן מדרגות הסבל והמצוקה. אשה אשר חוננה ביופי, בשאר-רוח, במתת השירה והיא נרמסה כחולעת, בתחילה בארץ מולדתה בגרמניה ואחר-כך באמריקה. והיא מספרת את חייה לא באזני אחרים כי אם כמו לעצמה, מתארת כל מדרגה, כל מאורע. היא אינה מעלימה גם את קווי האור אשר נגתו עליה. אך אלה היו כה מעטים, מעטים... השאר, כל השאר היא תעודה אנושית איומה ומדכאת.

וגם בספר זה יש "נקודה יהודית". לאמר, יש עמוד אחד שבו מתואר גורל של צעירה יהודית, אלא שדוקא עמוד זה הוא מן המזעזעים ביותר, אם כי הרשע נעשה פה לצעירה היהודית לא באשר היא יהודית, כי אם סתם... עמוד מן "מאידך גיסא באמריקא". המספרת מתארת את המצב בבית-חולים כללי בניוורק, במקום שהיא נמצאה שם כחולה אנושה, בקרבתה שכבה רות, היהודיה הצעירה. היא נמצאה בו ביום במצב-רוח עליו. חתנה הודיע לה כי יבוא היום לבקרה. אחרי אשר לא נפגשו כבר זמן רב. באותה שעה רואה המספרת, כי "האחיות" עושות שגיאה חמורה לגבי רות. אך כשהיא מעירה אותן על זאת הן נזופות בה שו"ת: Ah, shut up! Mind your

עתה יותר. גם הוא אינו יכול להדחק עתה בין המטות והעריסות שהוצגו עד אפס מקום, והוא גם נדכא וכחו תש כולו: האם לא נתערבו כבר בכלל תחומי החיים והמות? היכן התחלתו של האדם והיכן סופו של האדם? ומה עדיף ממה? וכלום מעניין כל ההבדל שביניהם?

נתקרבה אליו אשה מתוך ההמון שבימין ופניה כלם תחנונים:

— ר' בנדט, מה עם ברכה רבקה סלונים? העודנה חיה? העוד לא עצמה את עיניה?
— עוד לא! — משיב בנדט בחטיפה, בחצי קול, ומתוך טשטוש.

— כיצד? — משתוממת האשה — הלא עוד לפני ארבעה ימים כבר אמרתי עמה ודוי, ועיניה היו כבר עצומות למחצה.
— ומה אעשה? — טוען בנדט צרודות — כח חיים גדול בזקנים. הנשמה במעמקים, ולא על נקלה תפרח לה. המטה עוד תפוסה.

— אי אפשר — מתעקשת האשה — תו המות היה על חטמה בשעת הודוי. מתי ראית אותה?
— אתמול.

— אבל עתה מהומה בבית החולים... אי אפשר לדעת... עלה נא, ר' בנדט, אליה, אל ברכה רבקה סלונים. אל תטעה. בדוק נא, ראה נא. אי אפשר... קרובה אני לה במשפחה, ואני צריכה ללוותה להר הזיתים... עלה נא, ר' בנדט.

והאשה משתפכת בשדולים ומתיפחת בדמע, ובנדט מושך את רגליו ועולה במעלות וחוזר ועונה בקולו הרפה:
— עדיין אין מה להודיע... בלי שנוי...

עתה מטה בנדט יותר את אזניו העיפות לצד שמאל. מן ההמון מתרומם ומתקרב אליו ר' פנחס סולוביצקי, אברך יקר, בעל הדרת פנים, מצוחצח ומשולחב בפניו ומסולסל בפאותיו, שאשתו אורחת בכל שנה תמיד במחלקת היולדות, והוא כנוהג גנודר בעצמו בצוארון חשנו הלבן ובעניבה השחורה אשר לו. פיו נמצא בין שפמו וזקנו המגודלים, השחודים, והוא רוטן:

— מה נשמע, ר' בנדט, באשתי? מה מליל? העוד לא ילדה?
— עוד לא! — משיב בנדט בחטיפה ובצרידה.

— כיצד? — משתומם הבעל — זה שני ימים ולילה.
— ומה אעשה לך, ר' פנחס? היא מקשה ללדת, והוא מקשה להולד. הנשמה במרומים ולא על נקלה תרד לעולם השפל. ר' פנחס, חבלים נפלו לנו, חבלי גסיסה וחבלי לידה. בזמננו קשים החיים ולא כל כך כדאים... ואפשר, מי יודע, אולי תאומים לברכה תלד אשתך.

על שפתי בנדט העיפות עובר חיוך מביע תקוה ונחמה, ור' פנחס האברך, בעל הצוארון הלבן והעניבה השחורה, פניו מתכרכמים מדברי ר' בנדט האחרונים (כזכרוננו עולה דבר מה...)
והוא מחנן קולו, נכלם וחרד.

— מאימתי אתה יודע את המצב, ר' בנדט?
— מאתמול.

— אבל ישועת ה' כהרף עין. אפשר ילדה הלילה, הלא מהומה עתה בבית החולים... אי אפשר לדעת. אולי כבר רחם ה'. עלה נא, ר' בנדט, עזבתי את בית המדרש מקוצר דוח. עלה נא, ר' בנדט, בדוק וזקוד... אי אפשר שלא ילדה עוד.
בנדט עושה בידיו כאובד עצות, נותן אצבעותיו אל מול אזניו, כחושש פן תחרשנה במהומת הקולות אשר מסביב.

לאב, ועל אף חורבן בית המקדש יתרבו בו בני ישראל והמשיח יולד בו, לשמחת האבות הקדמונים.

ואולם באו ימים באב ונעכרה רוחו של בנדט. פרצו פרעות בירושלים ופצועים רבים הובאו לבית החולים. אנשים ונשים זעקו במכאוביהם, בקשו עזרה, הצלה, עצירת דם, חבישת תחבושת, זרית מכה. נתמלא גם כל האולם שבימין מטות על מטות, וגם המסדרון מלא אותן.

ביחוד אוספו לבית חולים זה פצועי חברון: רבנים ספרדים, ישישים, רבניות צדקניות שנפצעו קשה, והן הובאו לבית החולים לימים מועטים, לפחת בו את נפשן, בחורי הישיבה של חברון הרכים והענוגים, והם קטועי אזנים וגדומי אצבעות, ופניהם זבים דם ומוגלת פצעים, וכל גופם עוד רועד מאימה.

נתפשטה קדרות על השמים ממעל וברוח האדם ההולך עלי אדמות. נמוגו כל יושבי הארץ. הוביש ששון, שבת גיל, וכל עין כאורבת בחרדה. ממרחקי ימי עבר עתיקים עולה ענין העקדה. בחברון העיר, שם במערת המכפלה, כאילו חזר ונתגלה הקדוש ברוך הוא לאברהם, לאבי האומה: ואמר לו: קח את בנך, את יחידך, אשר אהבת, את יצחק, והעלהו שם לעולה... ולא יצחק אחד, כי אם כמה בנים יחידים לאבותיהם.

עיניו של בנדט רטובות כל הימים מדמע... נדקרו ונשחטו ונטבחו יצחקים במאכלת... בשום מקום לא בא איל תחת יצחק, ומלאך לא נראה להגיד: אל תשלח ידך. ולבו מתמוגג מיגון, שטפי רחמים על עמו מפלגים מלבבו המכווץ והמשובר. הוא אח ורע עם הרופאים והאחיות עתה וכטובל באויר האסון עם כלם.

עתה, כאילו נתמלאו מאוויו של בנדט, כל החולים והכואבים שבבית היו למשפחה אחת. נתקרבו התחומים זה לזה, ובוללים עולים הקולות מזה ומזה, ממחלקת היולדות וממחלקת הגוססים, וכמעט דמים בדמים נגעו.

מועקות המכאובים המתפרצות מן החברונים נשמעת דממה קדושה, דממת האבות ממערת המכפלה, דממת יתמות ובדידות של דורות שאבדו בנשיה וקולותיהם האטומים לא יחדלון; ובדומית הנשים הצעירות המפרפרות אֵלם, בעוזב אותן מכאובותיהן, עוד עומד הד הזעקה, הד החי הפורץ לו דרך מתוך חרדת לידה וכאב ההתהוות.

אסונו של אב וששונו של אב התרוצצו, והכאב בשניהם.

ה

ועומד בנדט בפתח בית החולים והוא כלו מטושטש. השמים השקטים והיפים של ירושלים כאילו לא הם. הארץ כמו מוט התמוטטה. כמו נוע נע גם הבית האיתן הזה, וכל אשר בו הומס בדמעות יומם ולילה. נודעזעה גם דעתו על הרופאים והאחיות. הם גויסו בימים האלה לרוב, והם מראים מסירות נפש. הדאגה והטיפול בחולים עתה לא מתוך מנוחת נפש ושאננות נעשים. אות החרדה לגורל האדם בוער באש קודש על גג הבית. מלאך המות ומלאך החיים עומדים עתה בבית הזה בכל שעור קומתם. עומדים על העבודה. מתחרים זה בזה בעוזו אונים, בכח גדולת ימינם, להתיר צרורה, לשלח רצוצים חפשים מצרה.

ועומד בנדט עיף ויגע בפתח הבית מאז הבוקר. אצבעו בספר התהלים הסגור שבידו, ואינו קורא בו. המונים ימין ומשמאל רבו בחצר לפי רבות הכואבים בבית ובמסדרון פנימה. כבר נלאו רגליו לעלות במעלות לימין ולשמאל לשם מסירת שלום לקרוב ולרחוק. וכמעט נלאה למצוא הפתח בשובו, וגם דבורו נצטרד בפיו מתוך שנון על האזהרות למבקרים, שהוחמרו

ואולם האברך אינו מרפה ומוסיף להעטיר שידולים:

– ר' בנדט, עלה נא; למצוה יחשב לך...

ובנדט מושך את רגליו הנהלאות ועולה במעלות וחוזר אחרי דגעים מועטים ומשיב מתוך לאות וצרידה גמורה כתשובה הקודמת:

– עדיין אין מה להודיע... בלי שנוי...

אותם הימים היתה נטושה בחזקה המלחמה בין שני המלאכים בתוך בית החולים, ובנדט הודיע רק ידיעות קצרות ומדויקות, כפי שהשיג בעלותו במעלות מזה ומזה.

”בית-אל”

משכן המקובלים בירושלים

מאת ד"ר אריאל כרציון

א

מוקפת הרים, שומרי חומותיה מימות עולם, תשכון ירושלים העתיקה – וכל אשר שגשג ופרח בה בלא יודעים ליפעה ולהוד בימי אלמונותה המרובים, תאמץ אל חיקה כמתוך קנאות ותעלים מעין הנכרים, הבאים לנוד לה, וממבט-העתק של חומדי-החזיונות. רק חומות-אבן תגלה להם, השומרות מאחריהן את האש הזרה אשר לאמונות העוינות – אותן החומות, שמגדליהן מתנשאים לשמים כידיים שפורשו לתפלה ונתאבנו – ודמויות-אימים, דוויות וכפופות מווקן, שנתנונו במוראי הגיטו ובאו הלום מצפות לגאולת המות, להרבות קברים בויתים.

ואולם האיש שאלהי ההרים האלה הותיר בלבבו זיק מאש הקודש הבעורה, חוללה כהנים ונביאים ומשוררים. יביט מבעד להויה זו של המות והדממה את התפארת אשר לגורל חיי נצחים; יאזין לדממת-מלכות זו שנקרשה למדאה הבנים הלוחמים, אשר נסחבו לגולה – ובלב נגאל יפנה את מבטו בתקוה מעם הקריה האבלה אל עמק חול הבתולים, שבגרגיריה הוא מאזין כיום לקול המנסר של התהוות יצירה חדשה – שלומים לשנות מאות של שאיה ושממה.

כי מי הוא, אשר יספר לו, שלמן חורבן העבר ועד התהוות העתיד, קמו ונולדו מפרק מפרק מעי זה של החורבן, חיים מפכים: ממלכות, שנסודו בגולה ונעלמו – מְטָאֹרִים, אשר הגיהו לרגע את פרוכת ליל הגלות – נוחם ומרפא לשנות הבדידות והאלמונות?

מי הוא, אשר יספר על החיים הפנימיים עמוסי הסוד שבירושלים העתיקה, במקום שזקנים וצעירים באו לרוות צמאונם ממעינות-עולם וללמוד את תורת ההתכנסות בנפש, למען בוא עד נבכי העושר הפנימי? כל אלה, אשר באו להקיץ את הקץ לגלות ולכונן שנית את התפארת האלהית?

ואני בימי נעורי ידעתי היטב את ירושלים זו העתיקה. בימי נעורי חייתי את ימי נעוריה. אזני היו קשובות לנגינות-האלם של אותו עולם הרוח, אשר עטה את הקריה הזאת, ועיני היו פקוחות להתבונן ביפי ספירותיה הנעלמות.

ילד הייתי, ואני עולה לימינו של אבא ברחובות ירושלים העתיקה, עלוה ועבור על פני התגרים מקופלי-הברכים על מרכולתם בחנויות ועל פני יושבי הקרנות שבבתי הקהוה, עד בואנו אל הבית הקדוש ההוא, שבו נהפך עולם הרוח הערטילאי כבמקל-קסמים והיה לדבר שבממש. לילדים אחרים דמיונות הבל של – שידים ולילין, אגדות-סוד מארץ-הבדיה, לנער היהודי שבירושלים – מושב של מציאות בבית-אלהים לצד אותם הישישים, שהוא מתעלה ועולה אתם יחד אל אותו השגב, שרק בינת חכמים ותום ילדים ישיגוהו.

במעלות עלינו אל המדור העליון, ושם ישבו על פני הספות זקנים עוטי גלימות לבנות, רקומות ממשי ארץ-השמש, שהיו כמשתפכות על גופותיהם, או לובשי בגדי צמד-רכים מטוי עמק קשמיר, וראשיהם צנופים בצנפות מרקמת פרס. לפנייהם, על גבי שולחנות קטנים, ספרים פתוחים, ועל גבי הקלף לבן-השן מצויירים אותם צרופי-המסתורין בחליפות צורותיהם המרובות אשר לשם ההויה. שנתקנו בידים אמונות ובאהבת אין-קץ, והם מבהיקים כהים כעץ-קבנים, שמורק וחזר ומורק. מנורות כסף מעשה-מחשבת להפליא הבהכו מוצנעות על פני הדמויות המלבינות והשותקות. ומעל להם המם מפעם לפעם את שתיקתם הוא, אשר קורא לו בשם „הרב החסיד“, בחליפות קולו והנלבב, המתעלה ומתרומם לסרוגין, או בנעימתו עמוקת-הגוונים – ותשתפך השתיקה והיתה להתלהבות שבתפלה. ואחר כך, בהארג לתוך קולו של הרב „כוונות“ של המתפללים, ונפתחו השערים ונסתלקו העננים. הקול נתרפק על פני שערי הנצח, ונשמותינו רחפו רחף ועלה עם רחף מנגינת-התפלה.

ובהעטף אחר כך השמש השוקעת את הקירות המכחילים-המלבינים במעטה אדגמן, והתנשאו ממושבים הרב עם „מכוונים“ ונתכנסו במעגל-טליתות והקיפו את ה„תיבה“. אותה שעה נתעלתה מפי רבים השירה לכלה: קולות תחינה, קולות הקבלה, קולות בטחון לבוא המלכה, קולות שמחה דקה בקדמם את פני יום המנוחה. – קולות השמחה בהקביל העדה את פני חג הקודש הבא. והנה הם יושבים שנית כולם על הספות הנמוכות, אור המנורה מפציע מתוך החשכה, מגרש את קרני השמש הממששות האחרונות ומאיר את מצחותיהם כבדי הסבר, הכפופים על פני ספרי-התפלה, והנה הם עומדים ונאבקים כולם בכליון נפשם לתקון הספירות שנשברו.

ומעל לראשיהם נאדגת הדממה.

ואולם עוד באשמורת האחרונה של יום השבת, מהלכים הננו אחר אור-העשית הרועד של חאג' יאסי הישיש, שמש-השבת של בית-אל, שבא להאיר לנו את הדרך לטבילה, ברחוק גופנו במי ההזרכות. בנפתולי דרכים נודדים הננו במבואות הקריה הישנה, וקול דבורו העברי השבתי של ה„גוי“ מהבהב ללא-מנוחה באור פנסו.

ולאחר שקיעת החמה מתכנסים ה-המכוונים בתוך דמדומי בין השמשות של חלל החרד להפרד משבת-מלכתא. מה מהססים קולות הזמר בשירת הפרידה! ובגרש אחר-כך שחור הלילה את שארית הדמדומים של שעת הערבים, מזדקפת הדמות המלבינה, עטוית הצללים של „הרב החסיד“ ומתקרבת אל ה„תיבה“, במקום שם עומדים מוכנים כבר גביע-היין והבשמים להבדלה. ובהתפללו בוקע קולו ויוצא על פני גלי החשכה, והוא מתלכד עם קריאות

בכפתנים מגוונים מסמיט כבד, חבושים מגבעות-עור צפוניות, שלא הלמו כל עיקר את הברק האביבי אשר לסוכה. מבקרים נתכנסו ובאו אל החדרים הנסמכים, ואמהות הגביהו את תינוקותיהן מבעד לחלונות להזיז את עיניהם בתפארת המחזה.

ומיד לאחר ההבדלה התחיל המחול, שהלך ונשנה מלילה ללילה בשבעת ימי המועד. מנגנים באו ופרטו על כנורותיהם למחולות-השנים, שפתח בהם „הרב החסיד“ עם השני לו במעלה, אך לא מחולות היו אלה – תפלה היתה זאת, שנתעלתה כך בריתמוס-של-תנועות אל מתחת לכוכבי-השמים המחייכים.

„הרב החסיד“ נצב על מקומו בסוכה בתוך ולמולו החסיד חברו. בידיים שלוחות החזיקו המחוללים נרות-שעוה גדולים ודולקים. שזרהו המשי מתוך פנים שרוליהם הארוכים הקיפום כבמסגרת, ונע אז מחול-החן והתנועע במצעדי רגלים לפנים ולאחור, בהרכנת גופים ובהתרוממותם הנה והלום, בשעה שהמוזרים נתנו קולם בשיר:

„אין אדיר כה,
ואין ברוך כבן עמרם,
ואין גדולה כתורה,
ואין דורשה כישראל!“

והלכה וגברה השירה ופחזה. למערבולת שבריקוד-ההתלהבות היה המחול. ואחר נמאטתה הנגינה. המחוללים התנדודו על רגליהם שכבדו בעינים עצומות למחצה, בשעה שגופות כולם רפרפו בחלל לתוך אחדות של כמיהה וכליון-לבב אשר לאמונת המסתורין, ובגוע החרוז האחרון, נתלו באויר אנחות האילנות הלומי-הרות, ו„המכוונים“ נייערוו לאטם מתוך ההתלהבות המתוקה.

בימי שבת ובימי מועד, בימות החול ובימות הקודש, משכני בית-אל אליו ויחבקני בתוך זרועות-קסמו – ויקסימני ויהפוך לי לב אחר וינטלני לתוך עולמות מרחפים, בלתי נראים, ולא אחת דמיתי, בשבתי שם במדור העליון, ו„הרב החסיד“ מהגה את מחשבותיו בנעימות זמר חרישי, בשעה שה„מכוונים“ שקעו בתוך ההסתכלות שבדממה, שהנה נהפכה השתיקה הזאת והיתה לאיזה עצם חי. ומתוך השתיקה עלתה אז היבבה ולחצה בכנפיה הכבדות על נשמותינו העגומות, ובלחש הנעימה הכואבה נתערכה אנחת הרוח שעל פני הרי ירושלים, ולבותינו חִשְׁבו כבר להשבר מכליון-געועים ויגון, ופתאום והפך הזמר והיה לשיר-שמחות. עולם שלם של יופי והכרה נתגלה אז לפני עינינו התמהות, נגלה נגלתה לנו לפתע תכלית החיים עם תועלת המות, והכאב והצער היו לאחדים עם האהבה והחיים.

וכך נופחה לתוך נשמתו אש האלהים בימי נעורי, – אש זו אשר לא דעכה ואשר גלתה לי באורה את השמחה ואת ההרמוניה, יסודות הבריאה ותכליתה.

תולדות „בית-אל“, מרכז זה של החסידות הספרדית – דף נהדר הוא בתולדותיה של ירושלים העתיקה!

ב

העולם המערבי עמד תמה למראה אותה התנועה החסידי. שעברה כגל על פני משכנות-ישראל במזרח אירופה ונאחזה כלהבה בלב רבבות מאמינים – תנועה זו שנתחוללה מתוך צמאון-הלב בשממת חיי הגישו ובחברונם. גדולת הבעל-שם ותלמידיו, שקמו אחריו, נתפרסמה ברבים על-ידי אלה, שהיו באותו החוג והאירוהו אחר-כך באור הנפלאות והמופתים, ואולם מעטים הם אלה היודעים, שלתנועה זו קמה באותם הימים, ועוד כמה שנים לפני, אחות קרובה, בת לאותם אבות עצמם, הזוהר והקבלה; ותנועה זו חיה

הלואי של הקהל – הדומים להד כלל ללא גשמיות, – ושוקע בצליל שתי אבני החלמיש, המתחככות ומזרות זיקים, שבהן מדליק השמש את האור הראשון של ימי המעשה הבאים.

לא אחת הייתי נלוה אל אבא לפני הנץ החמה בדרכו לבית-אל. לאטי הלכתי על יד דמותו העטופה טלית ומעוטרת תפלין על ידו ועל ראשו. לקראת היום הבא הלכתי, נכון להקדישו כולו לשמים. על פני הרחובות הריקים היתה עוד פרושה שמלת-הלילה השחורה. על יד שערים דוממים חלפו עברו דמויות מאפירות כמסתירות סודן עמן. אי-שם דלקה עשית יתומה, שהטילה דמויות מאורכות כרוחות-בלהות בנדנדור אורה – ערמות שחורות של עדת כלבים שנצנפו בפנה מחמת אימה.

לחש עמום נשמע לאוזן – לחש הוטיקים הוא באותם בתי הכנסת שמתחת לאדמה, המשתערים לרגלינו ונמשכים עד לשערי בית-אל ובדמיוני עומדות רגלי באותו בית התפלה, שבו שפך את צקון לחשו עוד לפני כאלפים שנה רבן יוחנן בן זכאי והלחש הולך וגובר. אנו עוברים על פני בית-הכנסת של אליהו, ששם מאיר נר התמיד בפניה ההיא, שבה נגלה הנביא, וספורים מספורים שונים עולים על לבי. לתוך מעדות אלה שמתחת לאדמה נאספו מאות יראי-שמים, וכאן המתינו לרגע, שבו יאחזו בהם הלהבות, שבהן הועלו הם ותורתם קודש על ידי פרשי הצלב לשם „אלהי הרחמים והסליחות“, ואולם מכאן בקע ויצא מתוך אותה אש ההתלהבות הנצחית, אשר לא כתבה ולא תכבה לעולם, קול הקריאה „שמע ישראל“ בשירת נצחון של דבקות קדושה.

ידי נאחזה היטב בידה של הדמות הגבוהה אשר לצדי, ואני הלכתי על ראשי אצבעותי כמהלך על אדמת קודש. מוצף ים של אורים עמד שער בית-אל. אל מעלות המבוא המחשיך עלינו, הלוך ועלה, דמויות עטופות טליתות נתכנסו לתוך האולם, שכפת הגג העגולה כופה עליו, ופתע, והנה הצללים ההם, שכתרוני ברחובות, נסו ממני. דממה שלטה מסביב. הקהל פתח בתפלה, ואני ידעתי, שהשמש עומד עתה שם בחוץ על הגג השטוח ומשקיף להרי יהודה, עמודהמתן לדמדומים הראשונים של אדגמן-השחר, ואני עומד ומצפה בלב כלה לדפיקת השמש על זגוגית הכפה, שבה הוא מבשר לנו את צאת החמה – את הרגע הנכון לתפלת ה-עמידה, ואראה אז את האור הנורם מבעד לכל החלונות – הכסיף-הבהיק או זקנו של „הרב-החסיד“, ולי היה, כאילו עמד לפני לפתע אותו הצדיק גדל-הסוד הרב ר' שלום שרעבי, שעל אודותיו ידעתי רבות כל-כך מימי נעורי.

* * *

ואולם בפרוס חג הסוכות, זמן שמחתנו, השם בית-אל ונתרוקן מפארו. הדקמוז והתכשיטים ואוצרות ארון הקודש נאספו ונצברו יחדו לקשט בהם את הסוכה, שהוקמה על פני החצר החיצונית. שטיחים יקרי עתיקות כסו את הספות, ווילאות קטיפה, רקומות רקמת-מזרח בעתרת גונים, נתלו על פני הקירות. מוקפים כלים נשאים מלאי שושנים, עמדו „תיבה“ ו„הרמונים“ בברק אבניהם הטובות. גוילים קדושים הצהירו בתוך ארונות-זהב, והאורות אשר למנורות-הכסף נשתברו לניצוצות בזהרורי כלי-הקודש. ומעל לזייר-נגוהות זה מצמצו הכוכבים בזהרם מבעד לסכך הסוכה מענפי הערבה נותני הריח הטוב, והתלכדו אז הריחות עם ניחוח השושנים, עם ענפי הדקלים ופרי האתרוגים והיה לריח אביב מתוק, שהעלה על לב את חסד ירושלים בימי כלולותיה.

הסוכה הגדולה ורחבת-הידיים נתמלאה, „מכוונים“ בבורנוסים ממשי-צבעונים דרומי ובמצנפות, גמישי הקפלים הרכים, וחסידים

אל מלכות השמחה! ובתוך השתיקה הזאת, שבה תהליך הנפש שפי לקראת האלהים, - שתיקה זו הרת הנשגבות - נבנים כמאליהם אותם העולמות הדרוסים ומתלכדים יחדיו בתוך מלכות-השפע הנצחית! הוא סוד הכוונות...

בתוך מנגינה זו, הנלווית למלה ומעמיקתה - כך תהא ההפסקה שבסימפונייה להמשך של רקמת צלילים - באותה המנגינה ללא-מלים, מתגלה כל אשר לא תגלה המלה לעולם. קולות התפלה, העולים בשעה זו מגרונם של כל ישראל, מוצאים כאן את תקונם בשתיקת "בית-אל": על ספתו ישב "הרב החסיד", ושקועים במחשבותיהם מתכנסים על סביבו ה-מכוונים" בשתיקה, בשעה שקולו מהלך ונד בשתיקת-אלם להקביל את פני הדומיה, שמצאה לה כאן את מקום-מקלטה.

השלום, שרחף על פני בית-אל, היה שלום עולמם וביתם של ה-מכוונים; כבוד האשה לבעל וכבוד הבעל לאשתו; ההתגברות על נסיונות היצרים וחיי השלום עם השכנים. אותה המחלוקת, שקמה בין החסידים האשכנזים ובין ה-מתנגדים, שנסתיימה לא אחת בריב-אחים ממש, לא היתה ידועה כל עיקר בין חסידי בית-אל. שערי בית-אל היו פתוחים גם לחסידים וגם למתנגדים, ואם גם הביטו על אנשי הכת כעל אנשי מעלה, העומדים בסולם התבונה גבוהים במדרגה מן האחדים, ופרחי בית-אל קראו לאותם ה-מתנגדים" בשם "פשטנים", בבקשם לציין בזה שאין הם רואים במתנגד את המתנגד, את הלוחם, אלא את האדם העומד עדיין במדרגה האחרונה, פשטן, השואף כמותם לעליה, אל המדרגה הרביעית, הסוד, אלא שלא זכה. ואחדות-מעשים זו של כתות שונות, שלא נראתה כמעט בחיי ישראל בכל תפוצותיו, יצאה לפעולות בבית-אל, משכן המקובלים בירושלם, במקום שאח נתכבד על פני אחיו.

ועל-ידי האחדות הזאת הלכה וגברה ההשפעה, שיצאה מבית-אל, גם אל מעבר לחומותיה. והיו ימים, שבהם עמדה כל היהדות של ארץ-ישראל בתוך תחום שלטונו של בית-אל ותחת ידו של נשיאו, "הרב החסיד", ששמש רב ראשי לירושלם ולארץ ישראל כולה.

כעת ימצא החוקר בירושלם העתיקה תעודה היסטורית אחת: כתב-התקשרות, שנתחבר אז על-ידי גדולי הרבנים והמקובלים, כגון הרב אלגאזי, חיד"א ושרעבי, ונחתם על ידם. תעודה זו, המלאה אהבת ישראל, האהבה של האחד לחברו, עם ההקרבה העצמית, שכל אחד נכון לה למען השני, - ולא רק בזה אלא גם בכא - הוכחה נאמנה היא על גודל הגעגועים, שפעמו בלב כולם על אותה ההתאחדות השלמה שבהתעלות הלבבות.

ואולם ל-חולוני" לא נתגלתה בית-אל מעולם. הספרים, שנכתבו על-ידי חברי העדה הקטנה, מלאים אך את כליון-הנפש להאיר להם בלבד את השביל להבנת האמת. כאלה הם הספרים "נהר שלום", "שמן ששון", "דברי שלום" ועוד רביה אחרים. תמהות עמדו עיני המבקר בימים ההם, כשבית-אל עמדה עוד במלוא זהרה, למראה סודות-השתיקה, שהיו דומים כאופפים אותה. כיום נהרסו חומותיה, וגם אישיה נסתלקו ואינם - ושריד נוסף הוא בית-אל לשדידי החורבות של ירושלם הישנה.

במאה הי"ח היה הדבר, ודי' שלום שרעבי עלה לירושלם, וכונן מחדש את עדת בית-אל והגדיל את הכת ועשאה לחבורה גדולה מלאה כוח וזוהר, שהשפיעה במשך כמה דורות על חיי ירושלם ואחדה בה את כל הכתות הלוחמות על-ידי האהבה העמוקה, אהבת-אלם, שפעמה בתוכה ושפעה מקרבה.

במשך כמה וכמה דורות בירושלם - ואף אם לא זכתה להעשות לתנועה עממית, המונית.

תנועה זו הקיפה רק חוג קטן של אנשי-רוח נבחרים, שמסתוריהם ושמחותיהם היו מכונסים בחביון אותה השתיקה, שאפפה אותם במשך מאות בשנים כבשבעה רקייעה. חבויה מעיני ההמון שאפה עדה זו בדרכה אל הנשא, ותמצא לה את הסינתזה שבין ההארה והמעשה. חבדיה נתאחדו בהסכמה לחיות בשלום ובטהרה על-פי אותם יסודות הקבלה, שהונחו בספרי רבי חיים ויטאל. מנהיג סיעת המקובלים שבצפת, ומאלה, שבקשו להתחבר לסגל החבורה הזאת, נדרשה הדעת של החכם והתבטלות-הישי של הקדוש - וההמונים נשארו מוקצים מן התנועה ומחולליה.

נמלטים ממוקדי האינקוויזיציה באו שליחים ונשאו אצלם את אש הקודש של הזוהר אל הרי הגליל, שמעליהם שולחו אז הידים בצפיה למשיח בן יוסף. ובאש זו נדלקה חבורת המקובלים שבצפת, שתורתה וגלוייה כונסו יחדיו על-ידי ר' חיים ויטאל בספריו "שמונה שערים", כפי שקבלם מפי רבו האר"י, ועליהם הוסיף את ספרו "עץ חיים". ואוד זה הגיע עד ירושלם. אפס רק מעטים הבינו לבשורה - חבורה זו הקטנה שב"בית-אל", שהיתה אחר-כך, בכהן בה בקדושתו ר' שלום שרעבי, לגרעין העקרי של עדות החסידים הספרדים.

בדרך מסעה הסוער על פני תפוצות ישראל באירופה, הטעימה החסידות האשכנזית את יתרון הרגש לעומת השכל. חזיון-עולמה הקבלי, הפנתיאיסטי, דומה היה כולו לחזיון-עולמה של אותה העדה-האחות ב"בית-אל". ואולם גלוייה, יחד עם הצורה, שבה הגיעה החסידות האשכנזית לכלל בטוי בחיי בית-הכנסת ובבית, שונים היו מעיקרם. בשעה שהחסידים האשכנזים פארו ורוממו עד לידי קדושה את הרבי, עושה הנפלאות; עסקו בקבלה מעשית, בנסים, בקמיעות, בפדיונות וכו', דרשה החסידות הספרדית רק את החיים שבטהרה ושהרמוניה, את ההכרה, שהאדם שותף הוא בחטא העולם ואת כוון הכוונות ופתרון, כפי שהורם לנו ר' חיים ויטאל בספריו.

יסוד היסודות של החסידות הוא השמחה, שעל ידה אדם מכיר את הנצחי. וחסידו הבעש"ט אמנם יצרו את השמחה - אלא שבידים יצרוה; מעין על כרחך אתה שמח; על-ידי קריאות-צעקה, על-ידי רקודים, תנועות-גוף ומחאות-כפים, דוגמת אותן הכתות המיסטיות, שפרחו בימים ההם, כגון ה-גומפרים" (המדלגים) בוויילס וה-שייקרס" (המתנענעים) בארצות הברית.

ואולם חברי אותו חוג המקובלים שבירושלם הוכיחו עוד מאה שנה לפני בוא ר' שלום שרעבי והבעש"ט. שאין דעתם נוחה ממעשים כאלה. כשבא שבתי צבי בימים ההם לירושלם להשיג את הסכמת חכמיה למטרותיו המשיחיות והתנהג במנהגים ההם, שמשכו את ההמונים לדגלו - הפולחן האלוהי לאדם, ההתלהבות המלאכותית באמצעים חיצוניים, השירים המיסטיים-האירוטיים, רקודי הפרא של אשתו היפה - הבככנטית בצורה רוחנית - שהראתה את הדרך להוללות שבאורגיות - הרחקוהו מקובלי ירושלם מתוך התנגדות תקיפה לו ולדעותיו.

שכן ב"בית-אל" שבירושלם לא הושגה השמחה בכח על-ידי אמצעים מלאכותיים, אלא על-ידי אותו הכבוש הפנימי שבשתיקה, על-ידי ההסתכלות בעולם הנפש, בתוך אטמוספירה זו שבה היו הנגינה והמחשבה לאחת - בשעה שהעולם החיצוני שקע והענינים נפנו פנימה. לתוך מעין הנפש, שבו מצאו את נפשם של עולם. תמהים על גלוי אוצרות השפע הגדולים, הגיעו הם לאותה המדרגה שבהתלהבות, שבה מתקרבים אל הסודות העמוקים אשר ליצירה,

הפסיכולוגיה האינדיבידואלית

מאת מרדכי ברכיהו

א

7. כגס ססצנטיות

רגש הנחיתות הוא הכוח המניע, המכוון את מעשינו. אבל לא על הרגש השלילי בלבד יחיה האדם. גם השאיפה הנפשית התמידית אל על אינה סוף סוף אלא יסוד אגואיסטי. אולם האדם הוא חיה מדינית מטבעו, אנטרופוס צואון פוליטיקון. מתולדות בני האדם אנו יודעים, כי הם חיו תמיד בחברה של בני מינם, תמיד התאחדו משפחות בודדות לא רק לשם ענייני הגנה והתקפה אלא גם לשמם של צרכים ונמוקים חברתיים. האוספים הגדולים של עצמות בעלי חיים ואבני אש מעובדות, שמוצאים לאלפים בתחנות הפריהיסטוריות, במקום שאבות אבותינו חיו ולחמו על קיומם, הם עדים נאמנים לכך, שכבר בתקופות הקדומות מאד היו בני האדם מסודרים בקבוצות.

נוח היה לגברים אמיצים אתרים לצאת לצוד דובים מאשר ליחיד, שהיה מוכרח להשאיר את אשתו לשמיד על הילדים במערה. ונוח היה לבני אדם לחיות בחברה גם מטעם אחר: לא כלם היו שוים לפי טעמיהם, כוחם וסגולותיהם. האחד היה זריו יותר להצית אש בשתי אבנים והוא נתמנה למין תובל קין. לאמן כלי הזיין; השני היה בנוי כארז וקל רגלים, אילה שלוחה, בעל עינים מרחיקות ראות, – והרי יאה ונאה לו להיות לנמרוד, לגבור ציד; השלישי, בעל כשרונות אמנותיים קשט את כתלי המערה בציורים ודמויות.

נוח היה להם לחיות בצבור, משום שיחיד לא יכול האדם להתקיים בעולם. חלש הוא יותר מדי ואינו מוזין באותם האמצעים החריפים שהעניק הטבע לבעלי חיים אחרים. גם השפה, זו התכונה האופינית להומו ספיינס, מן הגמנע היה לה להתפתח מחוץ לחיים צבוריים. ילד לא יפתח פיו לדבר אם אביו לא תקלוטנה מלים ושיחות בני אדם בסביבתו. יתר על כן, נוכחו כי רוח האדם בכלל, קשורי האידיאות, כלומר כל זה שאנו מכנים בשם השפה הפנימית, לא היתה עלולה להתפתח בלעדי השפה החיצונית. כל הקנינים שרכש לו האדם במשך התפתחות התרבות – לשון, שמוש במכשירים, באש – הם קומפנסציות הכרחיות לרפיונו ביחס לאחרים, קומפנסציות, אשר מעולם לא היו נוצרות אלמלא המחסור. אולם הן נוצרו בצבור ועל ידי הצבור. מובן הדבר לא רק ביחס לשפה ולחשיבה הקשורה לשפה, אלא גם ביחס לענינים טכניים. גם בנוגע להם נחוצה מסורת ואין מסורת אלא בצבור.

מכאן – והפ. א. מניחה זאת ליסוד תורתה – כי דגש החברתי באדם הוא מלידה. אין הוא פרי החנוך, אלא תכונה ביאולוגית. אלמלי היתה שומה על כל אחד לרכוש את הרגש הזה מחדש, בלי נטיה אליו מלכתחילה, אי אפשר היה לחיים חברתיים להתקיים.

אפשר לשאול: אם הילד מביא אתו את הרגש החברתי בצאתו מרחם אמו מדוע איננו זוכים לראות את בטויו אצל הפעוט? – אבל כך הוא טבעו של הילד, שאינו מגודל בועיר אנפין. הרבה תכונות וסגולות מביא הוא בירושה. כמו האינסטינקט המיני וכדומה, אולם סגולות אלו טעונות התפתחות ואינן באית לידי גלוי אלא כשבשלו כל צרכן. כן גם הרגש החברתי. תחילה חלש הילד מאד ואינו מסוגל להתקיים בכחותיו הוא בלי עזרה תמידית מצד אחרים, הוא חי ומתפרנס על חשבונם, הוא לוקח

כה אני...

מאת ש. שלום

כה אני:

נוער עם שדי בלילות.

מובע בן –

וקל רכבי בתיים אבילות...

כה אני:

יודע עולם ומלאו,

סוד רמט כל חי –

ורק וגונו לא ארע מבאו,

לא ארע...

באפולונית

מאת יצחק עוגן

אנו שלשה: אני, העששית

וצלי הזע על תקיר.

מנדנד בצללים נושם ערפל-סוד

שנה חדרני ללא תקיר.

באפולונית החוסה מוצעה ספה וכוונתית
ספרים

וקמו כהם צמיג נדבקה לקיר אדרת

וליל הטליא בצללים סתופים

לכנונית-סדני הנהקרת...

כהד מחול גוע צלילים מחוץ ונגבו

מבעד לקירות ששלשלו כמסכים.

פלפוף השוקים חבית אותי לופתה דממה

וכנון משמר פי להטים נמסכים.

אז טוב עצום העין, פי אפולונית זו

לוהקת

תסנן ומנסקת החדרם ללב.

עת אעצום עיני פי בהירות פלאית רוטטת,

רעדים נלאים, זפים, ומשק מרחק קרב...

הרחבת הרגש החברתי. אנו מדגישים את המלים האחרונות על הקשר עם העולם החיצוני, כי אמנם ע"י שחרור האני משנה האדם לא רק את יחסו אל בני אדם אחרים אלא לכל דבר שמחוזה לו, "לתבל ומלואה". רגש המציאות שלו מתעמק ומתבהר. כי רק האיש שאינו אגוצנטרי, שיש לו די אומץ לב, המרגיש עצמו בטוח ואיתן, המשוחרר מאינטרסה פרטית בלתי אמצעית, רק איש כזה עלול ומוכשר לראות כמו שהיא את הדברים ותוצאותיהם והיחסים שביניהם. הפחד מטשטש את הדמות, מערפל את הצורה, מפריז על הסכנות הקימות ובודה סכנות שאינן במציאות. מורך הלב מצמצם את שדה־הראיה ואינו מרשה לנו לראות את הדברים כהיותם. כל תמונת העולם היא או סובייקטיבית יותר מדי, כל רגש המציאות הוא לקוי ופגום.

והוא הדין בנוגע להגיון ולחשיבה. הפחדן יתחמק מלהכיר באמת האובייקטיבית כמו שהיא, ורק אמיץ הלב יעז להסיק את המסקנה הנכונה והאחרונה ולטוות את חוט מחשבותיו עד הסוף. גם כשרון המעשה יעלה, מדת האחריות תתגבר. בקצור: רגש החברתיות מקבל משמעות הרבה יותר רחבה. האישיות כלה מתעלה ומשתבחת על כל תכונותיה.

והנה לא כל בני האדם מתקרמים באופן שווה בדרך הארוכה הזאת של התפתחות, המובילה לרגש חברתי בריא. רבים המפגרים והנחשלים, רבים עדיין הנעוצים בימי הילדות, רגש הנחיתות לא פסק ולא פחת בהם על ידי פתוח הרגש החברתי ועל ידי חוץ האמון בכחות עצמו. יתר על כן הודות לגורמים ידועים הכה רגש הנחיתות שרש בלבם, שגשג והריהו משחית בהם כל חלקה טובה. הוא משבש את יחסיהם לאנשי הסביבה, מטשטש את ראייתם הבהירה ולפעמים מאפיל אפילו על כשרונותיהם האינטלקטואליים והאמנותיים. מהם הגורמים האלה? מדוע האחד זכה, התערטל מהתכונות הילדותיות ויצא מעבדות לחירות, והשני נשאר אסור בשלשלאות ברזל כבדות של רגש הנחיתות ואינו מסוגל להתקרב בדרך של ההתקדמות הריאלית אלא מתפתח והולך בשבילי עקיפין, בעבר השני של חיי תועלת לצבור? המקננים הם הגורמים בגופו של האדם, המביא הוא אותם בירושה מאבות אבותיו או אולי הם השפעת הסביבה פרי החנוך? איש בידינו להחליש את כח היוקם של הגורמים, לתקן מה שעוותו, להקדים את הרפואה וליטול מהגורמים את עוקצם מלכתחילה? מהם האמצעים לכך, ומהם גבולות השפעתנו? – כל זה ראוי למחקר מיוחד.

בעתונתנו

א. ח. ג. ביאליק על למוד התנ"ך

ב"הר התנ"ך" גליון י"ג נתפרסמה הרצאתו של ביאליק לפני מורי סניף תל־אביב, מתוך הרצאה זו דגנו מוכרים כאן את הקטעים האלה: ספר התנ"ך הוא, לדעתי, ספר השווה לכל נפש, לכל גיל ולכל זמן. אם מדברים על ספורי כתב־ה"ק – אין לדבר עליהם בעל ספורות. ספר התנ"ך, ביהודי הספורים שבו – הוא ספר החיים של ישראל, אלמלא חטאו ישראל – נמצא מאמר תוֹלֵד – לא ניתנו להם אלא תורה וספר יהושע בלבד. כל שאר הספרים הם תוספת, שניתנו לישראל בשעת הדחק, מתוך שחטאו, לולא חטאו, היו מסתפקים בתומש ויהושע ויהושע מפני שיש בו ערך איי, הגיאוגרפיה של א"י. עם ישראל היה יכול בקושי לוותר על שאר הספרים. את אלה, תורה ויהושע, ראוי שאי

ואינו נותן, מקבל ואינו משלם, הוא פרויט גמור. לפיכך מובן שגם מבחינת הגְּנִיָה (סטרוקטורה) הפסיכית הוא מתגלה בצבע אחד של פרויטיזמוס גרידא, והרגש החברתי נשאר טמון בלי יכולת להתפתח. רק בשעה שהילד גדל, התחזק ולמד קצת לעמוד ברשות עצמו, כלומר כשהוא התגבר על חולשתו שבעין, על פחיתות הערך האובייקטיבית, רק אז מגיעה גם שעתו להיות חבר בחברה, לתת ולקבל, לחיות חיי גומלין.

אימתי מתגלים ראשוני הנצנים של חיות החברתיות ובאיזו צורה? על שאלות אלו קשה לענות בודאות. מכל מקום יש לשער, כי רגש זה מוצא לו בטוי ביחסים שבין הילד לאמו. ביום בהיר אחד נוצרת במוח הפעוט השקפה, כי איננו בודד בעולם הזה, כי יש מישהו המתעניין ומשתתף בגורלו. הוא מתחיל מרגיש, כי לאישיותו יש ערך בשביל האם, שקיומו בלבד גורם לה הנאה מרובה, מנחיל לה אושר ותוכן־חיים. על־ידי הרגשה זו מתחזקת הכרת ערכו בעיני עצמו; הוא מתעודד, אומץ לבו מתגבר, התיאבון ליהנות עולה, והוא מוצא וממציא תחבולות, כדי להוסיף ולהפיק אהבה מן האם על־ידי מעשים אקטיביים, הוא מתחכם להגביר ולהגדיל אהבה זו בעשותו דבר מה "בשבילה". מתוך כך נוצר יחס־של־גומלין להלכה, בפרינציפיון. אם כי מבצר הפרויטיזמוס עדיין בתקפו, עדיין שליט ומכריע, הרי כבר נפרצה בו הפרצה הראשונה.

והנה רגש הנחיתות ורגש החברתיות אינם יכולים לדור בכפיפה אחת. האחד דוחק את רגלי השני ומתפתח על חשבון השני. ככל שבן־אדם מרבה לזול וממעית להאמין בכחות עצמו, כן יוסיף להתכנס לתוך עצמו, והביט על העולם מהשקפת ענייני הוא, להיות אגוצנטרי יותר. ולהיפך, ככל שהוא רוחש יותר אמון בעצמו, כן תגדל יכלתו לקיים את הכלל וחי אחיך עמך, כן יוכל יותר להרגיש עצמו חבר בצבור ולהתחשב יותר בענייניו של הזולת, כי רק האיש המרגיש שאינו עני ממעש, שאדרכא, ביכלתו ליתן דבר מה לעמיתו, רק איש כזה הוא גם מוכן ליתן, ואולם מהותה של כל חברה הרי מיוסדת על בסיס של משא ומתן הדדי, על יחס גומלין.

רגש החברתיות הוא גם בנגוד לאינדיבידואליזמוס כשזה מתפתח והולך, אעפ"י ששניהם נחוצים לחיי חברה בריאים. שאלת החנוך היא, כיצד לאחד ולווג את שני היסודות האלה, את המטרה הכללית ואת המטרה הפרטית, האישית, למזיגה אחת, לרגש בריא, חסן החיים, של צבוריות. בודאי זהו שיר לעתיד לבוא, דרך ארוכה, ארוכה, המובילה משביל היחיד אל דרך המלך – אל החיים החברתיים הרחבים, המקיפים והמלאים. דרך ארוכה זו המובילה מ"האני" אל "אנחנו" לעולם לא תגיע לקצה. אף על פי כן עלינו לשאוף אליו וככל שנתקרב אליו, כן נפחית את המתיוח הנפשית ואת הקונפליקטים שבתוכנו ושבינינו ובין הסביבה. כי רגש הנחיתות מביא את האדם לידי יצירות פיקטיביות, יצירות המאפילות על האני ומסתירות ממנו עולמיה, וכשם שתולעת המשי, טרם תהפך לפרפר, מוכרחה בגלל חוסר יכולת להגן על חייה לבנות לה מבצר, בכרכה סביבה חוטי משי מעין חומה והיא יושבת בתוך החומה. – כך חדר גם האני מתוך רגש הנחיתות ויוצר סביבו לשם בטחון מצודות וסוללות גבוהות יותר מדי, מצרות יותר מדי, והנה משוע האני מן המיצר... ואולם ע"י פתוח הרגש של חברתיות באדם, ע"י עודד וחזוק האמון בעצמו מהרסים אנו את המצודות האלו. האני השבוי, הסגור ומסוגר יכול לצאת לחופש ולמצוא את הקשר הישר (תרתי משמע) עם העולם החיצוני.

יפה הכירו חכמינו ז"ל, שגם בריאת העולם לא באה לספר לנו איך נברא העולם, והכוונה היא – למשוך את התושב לישראל, לפיכך נבחרו אותם הקיום המובילים ישר להתהוות האומה העברית: עשרה דורות עד נת, עשרה דורות עד אברהם, עד אבות האומה. הוציאו את כל המיותר, היו בודאי המון ספורים, אבל פעל איזה כוח של בחירה וברירה, של זקוק וצרוף, ונבחרו אותן הנקודות הישירות, המובילות אל אבות האומה. ידועה האנדה: "משל למלך ופנינה וכי". חפשו בחול עד שמצאו את הפנינה. כיון שהגיעו עד אברהם – מכאן מתחילה ההיסטוריה של ישראל. באנדות שלנו קשרו את ספור בריאת העולם עם א"י (התחילו בבריאת העולם, שלא יאמרו הגויים: "למטים אתם, שכבשתם את הארץ וכי"), יש כאן ברירה, ואין להשמיט אפילו חוליה אחת, שלא לקלקל את כל השרשרת.

יש לשער, שמה שנשמר באומה מתוך חרדת קודש, למרות כל הפורעניות – ודאי זהו התמציתי ביותר והקדוש ביותר. וכשם שמן עץ, שנשמר כולו, די אם נשאר גר גיר אחד והוא מתויר את העץ כולו, כן גם האגרות המעטות, שנשארו אחרי אלפי שנים, גרעינים הם מתוך אלפי אנרות שנשתכחו, ובדרך ידועה אפשר לפתח מהן את העולם שאבד. הנה אנרות מוזמן מאוחר יותר: קמצא ובר קמצא, מרתא בת ביתוס, הרעב מתואר בספור זה: לאחר ששלחה את עבדה לקנות קמח וכו', השליכה את כספה והיא עצמה מתה בראש כל חוצות. הרעב, שנמשך בימי החורבן בירושלים, שעליו כתב פלויוס כל כך הרבה – שמרה עליו האגדה רק גרעין אחד, אפיזודה קצרה, אבל דוקא מהגרעין הזה עברו עליו אימות רעב אולי במדה חזקה יותר משל ספוריו הארוכים של פלויוס. כדי לראות שטחים גדולים אין צורך להביט דרך שטחים. די לאדם להביט דרך סדק קטן, כדי הכנסת כבת עין, ולראות שטחים גדולים. דרך גרעין זה, דרך אגדה קטנה, רואים את כל ההיסטוריה. אין לך בעולם היסטוריה יותר טובה ואמתית מן האגדה הזאת. אולם אם העין היא קצרת-ראי, ודאי שאין רואים כלום. על כן אני אומר: בתוך התניך נשתמרו הרבה, הרבה צורות חיים בנות אלפי שנים של אבותינו הקדמונים ודרך הספורים הללו במשך אלפי שנים הם זורמים ונכנסים לתוך הנפש – וכולם, הקטן שבקטנים והגדול שבגדולים, כל אחד טועם בהם את טעמו הוא. וככה צריך ללמוד. שום ספורים לא יקנו לילד את השמחים העצומים הללו, כמו הספורים הקטנים הללו. הרברים שבספורים אחרים משתנים מדור לדור, ואולם אותו הקנין, שאנו מקנים לילד ע"י החומש, זהו יסוד חזק, שאינו ניתן להשתנות עפ"י מהותו רק מצד האגדה. זהו כלי קטן, הקולט גם מה שיהיה – עוד צבעים ואורות, עד סוף כל הדורות, ארלנ ואתחיל מאברהם. פותחים את התהוות ישראל לעם מכיתראב; אברהם. הבית מתרחב – אח"כ יצחק ועשו, אחרי"כ יעקב ושבעים נפש. אחרי"כ הירידה למצרים, עם כל ההרפתקאות, ואח"כ – עד ששים רבוא של יוצאי מצרים. עם התמונה הגרנדיוזית של יציאת מצרים. וכל זה נעשה על פני שטח קטן של ספר קטן, ואת הילד, וגם את הגדול, מלווה ההרגשה של זמן ארוך. כאן יש קסם אחד בלתי-מובן: גידול של בית-אב אחד, גידול אטי, התהוות עם היוצא ממצרים עם מנהיגים גדולים, עם כל השטח הגדול של הזמן והמקום, שעליו יצאה האפופיה הזאת וההרגשה הזאת מלווה את הילד, אפילו בהיותו בן ארבע. וכך הדבר גם ביתר ספורי התניך. וספר כזה, שהוא מראה נפלאות כאלה, אמרו מה שתאמרו, יש בו יותר מאשר כח ספרותי, יצירה. זה אינו ספר, זוהי מציאות בצד מציאות. נקח לדוגמא את הפרק בתהלים: "השמים מספרים" – טבע ותורה; בצד מציאות הטבע – מציאות שניה יותר עליונה – של התורה. ומציאות עליונה יותר מוכרחים להניחם לנפש הילד. זהו ענין, שאין לו שם אחר אלא השם הנצחי: אל. צריך להכניס כלב הילד את ההרגשה זו מתחילה. ואם כן הייתי אומר, שאין צורך להתחכם ביותר ביתם ללמוד זה. אל תחשו מפני זיוף, יהיה יחסכם מצד המדע מה שיהיה.

אפשר להתקיים בלעדיותם; חיוו וקיומו של עם ישראל תלויים בהם. מתוך כך אני רואה את ספורי התורה ביחוד כספר היסוד, שהוא צריך לעמוד עמידה תמידית, בלי הפסק, במרכז של כל הלמוד וההשכלה של התנוך היהודי. אין זה ספר, שלומדים אותו ומשנים אותו בע"פ, ואפילו קונים אותו קנין מובהק ומסתפקים בוה ועוברים לענין אחר. זהו ספר, שצריך תמיד לחזור עליו בלי הרף ובלי הפסק לא רק ככתלי ביה"ס, ואם היו נוהגים בכל שבת לעבור על הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום ולחזור על כל התורה בכל שנה – לא אידיליה, או קפריזה של איזה שלחן-ערוך, היה הדבר. אין זה עול רתי. כאן פעל אינסטינקט יהודי פנימי של קיום העם, הרגשתי ושמתי לב, שגם תלמידים של בתיים תיכוניים נומרים את ביה"ס ומתוך אמתלא, שהם עמוסים למורים יותר מדי ואין שעתם פנויה לחומש – אינם בקיאים באמת בחומש ואינם יודעים אותו. וא"כ, עד שאני בא לדבר על התניך בכתבי ספר הנמוכים – יש לצעוק צעקה גדולה על המורים שלנו, שלא השכילו להבין, שיהודי, אם גם יודע הוא שבעים לשונות ושכעים חכמות, ואיננו יודע את החומש – עם הארץ הוא. כלי תורה – חסר הוא היסוד, שעליו צריכה להבנות ההשכלה העברית. "לא ימוש ספר התורה... והגית בו..." תמיד צריך היהודי לחזור עליו, להפוך את פניו כלפי הספר ולמדוד, אם לא נתרחק ממנו. יתר על כן: טבעו של הספר – הוא הולך וגדול עם האיש. הספר הוא המודד את גודלו הרוחני של היהודי. במדה שהיהודי מתפתח ומעמיק את ידיעתו בו, במדה זו מתעמקת ומתרוממת השכלתו והבנתו. הספר הזה צריך להיות מדיה-השכלתו של כל יהודי. הכנת הספר אינה עומדת במקום אחר. אם הספר הזה נשא על גבו את כל האוצרות הרוחניים, שהפקירו בתוכו דורות שלמים – דורות קטנים, דורות בינוניים ודורות גדולים, דורות שונים אלה מאלה תכלית שני – הרי שהספר הזה נהפך לאוצר של כל פקדונות הרוח. אין זה ספר סתם ולא ספרות. זהו התוכן התמציתי של הרכוש הרוחני של כל הדורות.

זהו סוד גדול, איך ספר קטן כזה בכמות, יכול להכיל עולמות מלאים. אזכיר את האגדה על הפסוק "הארץ, שאתה שוכב עליה לך אתננה" – קפל הקב"ה את כל הארץ תחת יעקב כפנסק" וכי. יעקב שכב על כל א"י – ובספר הקטן הזה, בדרך גם כזה, נתקפלה כל היהדות כולה וכל א"י. למרות הנסיים של התניך – מלווה אותנו, גם את הילד וגם את הזקן, הרגשה תמידית של ריאליות גמורה. הנסיים – הם צורת בטוי מסוים או חלק אורגני מההפתחות המאורעות. לפנינו עומדים גבורי התניך בצורות ריאליות גמורות. כל חיייהם, יחוסיהם וצעדיהם מתפתחים ומשתלשלים השתלשלות ריאלית גמורה. יתר על כן: יש הרגשה, שהנפשות הפועלות אינן סומכות על הנסיים. הם עושים, כל מה שאדם עושה על פי הטבע, דואגים לקיומם כבני-אדם רגילים ולפעמים כא הגם. ועוד זאת: הנס בתורה אינו, כמעט, נס פרטי, אלא הוא גורם היסטורי של העם ולטובת העם, או לטובת מומנטים בעלי ערך מסוים. לנסיים שבאיוונגליון יש תפקיד למלא את צרכי היתיד ולא של אומה שלמה וגם לא תפקיד היסטורי. כאן, בתניך, הנס קשור תמיד עם מאורע היסטורי רבי-ערך. ועוד: אותו הקשר המיוחד לגבורים האלה עם ה' אין כמעט תנועה הנעשית בלעדיו ה'. אלהים מלווה את אברהם אבינו מהרגע הראשון והוא חי את כל חיו עם אלהים, הולך ופועל על פי מצות ה'. ואעפ"כ, למרות הקשר הזה, אין חוש הריאליות עובב אותנו בכל זמן קריאת הספור. התערבות אלהים אינה מפריעה בעד טבעיותם של הדברים, ולא הילד ולא המגדל מרגישים התפרצות זרה לתוך מסיבת המאורעות. ספורי התורה יש בהם אחרות פנימית. אין זה כנום של אפ"י וזרות, נובילות, שבאו במקרה למקום אחד – זהו ספר שלם, אורגני, ויש בו נקודה מרכזית, שהיא מכוונת מראשה ועד סופה. זהו ספר ההתהוות והקיום של עם ישראל. איך היה ונתגבש עם ישראל לגוי ואיך התהוו יסודות חיו בתוך הפרוטוטיפים שלו לכל הדורות.

מפתח את חוש השמע ביותר ומשום כך חוש השמע של המורחי מפתח עד כדי להבדיל מדרגות דקות וקטנות בין הטונים, ויש ביכולתו לפצל את הרוחים שבין טון לטון לקטנים ודקים מאד, כפי שנקראים בזמן האחרון גם באירופה, "רבעי טונים". ובאופן אינסטינקטיבי מרגיש האדם המורחי את הצורך להשתמש ברוחים דקים אלה להבעתו הזמרתית, מה שאין כן באירופה המזרחית. ומכאן רבוי הסולמות בניינה המזרחית.

חוקרים רבים – וביניהם אמברו – לא יכלו להבין את דבר הסולמות המרובים, והם שערו שהם אינם אלא זיוף שני הסולמות העקריים שבניינה האירופית. החוק (מיור) והרך (מינור). והמנגנים המזרחיים לענו מצדם לחוש השמע ה"לקוי" של המנגנים האירופים, שאינם יכולים להבחין במדרגות הדקות. אבל הנסיון המדעי שנעשה במדידת גלי הקול של כל טון וטון במנגינות מזרחיות הראה שצדקו בני המזרח, שהמדרגות בניינה המזרחית שונות לגמרי מהמדרגות בניינה האירופית.

לבן המזרח יש רכוש קולי עשיר ודקיק יותר מאשר לבן המערב, והיסוד השיטתי בניינה המזרח שונה לגמרי מזה שבניינה המערב. והיה מעשה בדמשק, שהתלמידים הערבים בכית-ספר סורית נוצרי לא יכלו לקלוט את הזמרה האירופית שלמדו להם. מורה ערבי למוסיקה רשם שירים ערביים לפי כתב המורה האירופי, אבל בנינו אחר כך לפי הכתוב מצא, כי אין הכתב הזה מספיק לרשימה מדויקת של שירה וננייה מזרחית. עוד בשנת המאה הקודמת התאים מיכאל משקה מדמשק את שיטת רבע הטון לננייה הערבית (**). בספר הנזכר לעיל הולך אידלון ומונה את שמות עשרים וארבע המדרגות של האוקטבה, כפי שהם נהגים אצל הערבים בסוריה ובמצרים.

הערבים ידעו איפוא לעמוד על אופיה המיוחד של הננייה המזרחית, בעוד שאנו, היהודים, מפותחי השמיעה וההרנשה. מיסחים את דעתנו מאופיה המיוחד של הננייה העברית ואין מיחסים לה השיבות מיוחדת. הנהגת שיטת רבע הטון ע"י הערבים היא מסקנה עקבית המובנת מאליה, ובמקום שבמערב נחלקה האוקטבה רק לשנים עשר רוחים, היא נחלקה לפי שיטת רבע הטון לעשרים וארבעה רוחים דקים.

ויש מקום להניד כאן – מה שהוגד כבר לפני שנים לא אחת בהרצאות ובמאמרים ע"י הר"ר זנברג – שלא רק שניינת היהודים הספרדים, התימנים והערות המזרחיות רחוקה, כרחוק מזרח ממערב מנניית המערב, אלא שגם נניית כל העדות האשכנזיות אינה יכולה להכתב בראוי לפי טעמי הננייה האירופית. וגם לקמט היהודי בניינת החסידים ובכלל לאופי היהודי בניינת יהודי המערב לא נמצא תו מיוחד בכתב הרוחים האירופי. והיו בין הקומפוניסטים שמוצאם היה מגזע היהודי כמו נוסטב מהלר, אנטון רובינשטיין ואחרים, שהכירו אמנם – למרות היותם מתבוללים וגם משומדים נמורים – שהכתב הקיים של תוי הננייה אינו מספיק להבעת רוחם ויצירותיהם.

בְּקֶרֶת סְפָרִים

רומנו החדש של בורלא

"בת-ציון"; ספר ראשון – "במצר"; ספר שני – "כשולן".

הוצאת "מצפה", ת"א.

אין ספק: כל שהיה טוב ואמת בספריו הראשונים וברומניו – אסת וסוב גם כאן. רק הססכת גדלה, אבל הגוונים הם אותם הגוונים. ובמקום שהדברים מתעלים ועולים, שם מורגש כמאזן כוחו העיקרי של אותו מספר – לספר.

(** ראה: I., Sammelb. f. vergl. Musikw., עמוד 22, מינכן 1922

תבינו את הספר בצורה זו או אחרת, בקורת או לא בקורת – אבל אם יש בכך ההרנשה, שהיו ספר החיים, ספר התמצית של עם ישראל, נאון האומה – תנו לילד את הספר כמו שהוא ואל תשתדלו להבנים שום הסברים ושום רציונליות. אל תתחבמו ותנו את התורה לילדים בפשטותה, כמו שניתנה מהרסיני, ממרומי הריהוצירה של האומה העברית. מובן, שיש חלקים שאינם להבנתו של הילד – לפסות ולדלג עליהם; אבל כל מה שמובן לילד, תנו מבלי כל חשש ואל תשמיטו.

ב. לשאלת מקור ותרגום בספרותנו

על שאלה זו מתוכחים בגליון ליא של "כתובים" הניאל פרסקי וא. שטינמן. פרסקי מגין בהתלהבות על התרגומים. הוא אומר:

שאלת התרגום היא עתה בא"י שאלת שלטון השפה העברית. דרוש, כי הדור הנוכח בא"י לא היה לו שפה אחרת מלבד עברית. לשם זה מן ההכרח לתרגם לעברית את כל מאורי הספרות, שכל איש משכיל נזקק להם. אין לדבר ברצינות על מבול של תרגום. לאמתו של דבר אין כאן אלא נסיון. מן יסוד "הוצאת שטיבל" ועד "חברה" תרגמו בס"ה כשלוש מאות ספרים. אפילו אלף אינם מספיקים לאדם משכיל וחובב ספרות. ספרות השכלה ומדע חסרה לחלוטין. פרסום הספר הלועזי הוא זכותו, גם אם הוא מסופק בערכו. אם אמיל לודביג הוא מפורסם, למה לא יקרא אותו גם הקורא העברי? ארבעא. יבואו גם ספורי בלשים וכל מיני שונר. נהיה ככל הנויים גם בזה". תאמר: הספר המתורגם נוצר ע"י הספר המקורי? יהי כן! קרבן זה הרוש לשם המהפכה הלשונית. אם לאו יעזוב הקורא העברי את העברית ודבק בשפות לועזיות. הספר הזר המתורגם עדיף מן הספר המקורי. מנה: בני אדם לבכר תמיד סחורה מנוסה וישנה ומקובלת ומפורסמת על פני סחורה חדשה וצנועה ומסופקת. הספר הזר המתורגם נעשה עברי ע"י התרגום. והאם אפשר להשלים שימצא בעולם ספר חשוב אחד שלא הורק לעברית?

על הרברים האלה עונה א. שטינמן בערך דברים אלה:

על מאורי עולם – לית מאן דפליג. לא איפלנו כי אם בנוגע לזיכריות, שדולכת ומתרבה. את דוסט. ואת רולן אין מרבים לקרוא. קוראים רק ספרים שהם בנדר. מאורע ומתרחקים מכל ספר ככדי תוכן, אם אין ריקלמה בצדו. אמצעי-הפרסום אינם עומדים לשרות הספר המקורי. ההתפתחות היא בקו הליבנטיניות הקלוקלה. קריאה סתם אינה מפתחת את סגולותיו הרוחניות של האדם. יש סכנת צועניות רוחנית, והיא אורבת לנוער העברי בארץ. סופו לעזוב ככל ואת את הלשון העברית, כאשר לא תוכל להתחרות בנוגע לסנציות עם הלועזיות. תאמר: הספרות הלועזית עולה על העברית? אך גם הישיבה באירופה עולה על זו שבא"י. ככיו אנו מבכרים כף קטנה של מכורה על הנכר. ומה התקנה? הוצאת-ספרים חשובה ליצירה עברית מקורית.

ג. לשאלת הננייה העברית

בחוברת א. של הירחון החדש "הלל" מנסה אחד מעורכיו, מ. ש. נשורי, להסביר את ההשקפה היסודית של החוג הזה על שאלת ננייה עברית מקודית. הנו מוסרים מדבריו את הקטע הזה:

אין כל ספק שהננייה העברית הקדומה שיסודה בארץ המזרח התבססה על יסודות הננייה המזרחית, לומר, שבהשפעת האקלים החם והאוויר הוך שבארצות המזרח לבשה נניית עם העברי בפרט ונניית עמי המזרח בכלל צורה אחרת מו של עמי המערב.

א. צ. אידלון אומר בספרו (*) שהאוויר הוך מאד בארצות המזרח

(*) תולדות הננייה עברית, א. צ. אידלון, הוצאת "דביר", תל-אביב, תרפ"ד.

רוח רורובין היא נערה ילירת ירושלים. ממשפחותיה, הספרים והאשכנזים, מתכונות הוריה הזקנים, נהווה תכונת-נפש שלה, ומתוך מצוקת חייה גרלה עד כדי להיות אשה גבורה. כל מסכת חייה מימי נעוריה עוברת כאן לפנינו בפרקי-ספור ארוכים, במהווה, בתנועה, ולעינינו קם בנין-חיים נאמן על כל קומותיו, ככלל ספר-חיים טוב. הספור לא נשלם עוד לפנינו. החלק השלישי עוד לא יצא. אבל גם באשר ניתן כבר – ניתנה גבורה. ורווה ר.דובין אינה גבורה של "רומן צרפתי", חלילה. בשני הכרכים הגדולים של הספר אין הנערה היהודיה הזאת, נכרת הרופא האשכנזי והחכם הספרדי, נופלת אף פעם אחת – ואפילו בפגישותיה עם "הערבי" – לתוך ההום החשא; לתוך טומאת-החיים. היסורים ממרקים, אבל הם אך מצטחים כנפים בלבד – והנערה הירושלמית מאבירה בכנפיה אלה, שצמחו לה, לתוך עולמות הרוח דוקא: אל הזכר ואל החקר. במונחם האהבה שלה, כשהיא בורחת עם אהובה מבית הוריה, היא מתחרת בחררה, שפנו לה בבית השייך הערבי, וכוחת-ספר. אימת-חיה, כאימת חיינו בכלל, מתקפלת במגלות. בתי-ישראל היא, והאינסטינקט של המספר כעל-הכשרון שמר על כך שלא להפוך את הנערה היהודית, נכרתם של קרושים, לפרוצה – ואפילו כשהיא לובשת בגדי ערבים ועומדת לפני בת-הדין בירושלים ומודיעה, שאין לה דת. גם כאן היא עדיין בתי-ישראל – וגדולים הרחמים...

ומסביב "לבית ציון" ניתנה קבוצה שלמה של שפוסים, שהורים ושמיים, ולכולם ניתנה מקום בספור בשעת-הצורך ולשם השלמת התמונה: אביה של רווה, אמה, זקניה, השייך הערבי וכו'. לקויים ביותר הם תופיק הערבי והנערה החמה גולדה, שאפשר היה בכלל לספור בלעריה. נפש אלמת ויקרה, שהמחבר "נצל" אותה אך מעט, הוא "חיים כנראה", המסורף. במקום גולדה המשעממת שהמחבר מסתייע בה בשעת הצורך, לפרש בה את הגבורה, את רווה, היה "מענין" הרבה יותר לתת את פרצופה של הגבורה "כראי המעוקס" הזה של חולת-הרוח. שפוס יקר הוא אותו חולה המהלך בהתסכלות אלמת בבית ורואה בה, ברובה, נסיכה לעתיד לבוא. ואף הוא משלים את התנועה, את התמונה. וכמותו שלמה ונאמנה דמותה של הנזירה הצרפתית, האחות אודס. שתי הפגישות של שתי הנשים משני העולמות בחצר המנזר, על כל גלויי היצרים והבשרים, הם מעשה אמנות.

וגדול כוחו של ברלא בחריזת הסצינות ובמסירת הריאליזם מערכו-ההתנגשות שבספור הן כמעט חמיד, במקומות העליה, שלמות ברמתיותן, בכתיחותן, אלא, כפי שכבר אמור לעיל, אין הוא יורע תמיד "לנצל" את גבויו ולחאיר על ידם את ספורו. האבי, אביה של רווה, נפתלי רורובין, המטולקל והמושחת, שנתן אמנם כמעט בשלמות התיאור, צריך ויכול ברצונו של המספר ליהפך בחלק השני של הרומן לרוחם ולנאבק באותם היצרים, שהוא עצמו העלה אותם ממעמקי חלוננו. הוא היה חייב להלחם עם תופיק אפנדי, כלומר להלחם עם עצמו. על בתו, על משפחתו ועל חייו (שביסודם הם יקרים לו) – ובמקום זה משלחו המחבר אל מדינות-הים... ועוד כהנה וכהנה. ואשר לריאליזם שהוא מצוין במקום שהשיחה היא בין "חכמים" ו"שייכים" ברוב, ההכמה שבה ובקיצור-לשונה – הרי פגום הוא בכמה מקומות על-ידי תמימות יתרה זו: המחבר חושב לתומו, שעל כל שאלה שבדיאלוג מוכרת לבוא גם התשובה ולפיכך יש ואותן התשובות והשיחות שלא לצורך הן באנאליות מאר, והדיאלוג יורד לפעמים (ו:רומן הזה לפעמים קרובות יותר כדי) למדרגת שיחה שבפרופוקול ללא שום גוון ספרותי-ספורי. כאן היתה יר העורך חייבת להשכיב הותמה.

וככל היצירה כולה, כן גם לשונה וסגנונה. בשפלותו של הספור השפל גם הלשון, ובהתרוממותו תרומם. אבל מויגה יש בה אף-על-פי-כן ושעם חכמים ולשון חכמים וספרים קרושים יש לשעום בת. במקומות העליה השבובים היא גם עשירה וו בת-גוונים וגם, לא פעם, מקורית בערופיה.

ואולם העיקר שבספורו היא האידיאה; יותר נכון הפילוסופיה התמימה, הראשונית, שמקורה בת-מיה. גבוריו כולם, ואף אם הם עולים משכבת-החיים הנמוכה ביותר, מלאים את האיראיות משלחם, את הדעות וההשקפות, שעצם חייהם העלו אותן להם מתוך קרן-זויתם. וכך גם בשני ספריו "בת ציון".

ואף בזה אין ספק: בורלא הוא אחד המעטים בספרותנו הפרוואית החדשה, שהננו האלוהים לספר, כלומר שעצם הספור – או כמאמר ג'טה: «die Lust zu fabulieren» – הוא אחד הכוחות העיקרים של נשמתו, של כשרונו; המניע העיקרי שביצירתו. ואף הוא, ככל אותם המספרים נקובי-השם שבכל העמים, יודע רק תוכן אחד, נושא אחד: גורל האדם.

מה שעניין אותו בעיקר היא ההתאבקות, שהאדם נאכך בכחותיו עם הכחות האחרים, שקמים עליו. עץ היצרים, עם מעללי האדם באדם לרע לו – ועם עצמו. ביחוד עם עצמו. אלא שיש כאן, לא אחת ולא שתי, מן הכוח הפרימיטיבי, גם לשבח וגם לגנאי, בכל היחס הזה לאותה התאבקות, שרוא מגוללה לפנינו במגלות-ספריו – כאילו היה הוא הראשון, שרואה כל אלה ומספר על כל אלה. אין לו כל "אימהא דספרותא" לקרב אל תכנים כאלה, שנודשו כבר בכל הספרויות שבעולם, ואין כל פליאה בעיניו לכראה. המהדורה ההרשה" שלו להמלט או לפאוסם וכו'...

ואולם בזה גם הכח. כאן אתה מוצא שבחו העיקרי. תוכן ספורו והגישה שלו לנושאיו הם התוכן של ספורי כל גדולי המספרים אשר מעולם וגם הגישה היא אותה גישה. הוא חפץ לספר. הוא הכחבל ברע וראה, ויש לו הצורך למסור את אשר ראה. אפילו מנדלי הוא יותר מורדני ממנו. מנדלי, וכולנו אחריו, עוסקים בספרות-יפה, באמנות-הספור – ובורלא הוא האחד בספרותנו, שמספר. רק בראשוני המספרים האנגלים והצרפתים שהפאבולה היתה להם העיקר, שעצם הספור היה להם עיקר, יש למציא אותם האלמנטים אשר לרומן-ההיקף, כפי שנתנו לנו כיום בורלא "בתמימותו", ואף גם אותה אריכות-דברים יש למצוא כאן עם השעמום, מעין אריכות-הדברים והשעמום של באלזאק ואחרים – איתו השעמום, שיש לרמטו לשעמום, שתוקף עלינו בשעה שאנו מארכים לספס אל הר נישא למען הגיע אחר כך למראה-נוף ומרחבי-אופקים.

ואין להסס כל-עיקר: גם אצל בורלא יש מראה-נוף ומרחבי-אופקים לאחר השעמום ולאחר אריכות-הדברים. ודוקא בשעה שהדברים מתחילים לרדת עד כדי "פרופוקוליות" – ואף גם לירי באנאליות, שאינה מגיעה לפעמים אפילו למדרגת כתיבה עתונאית יומית – מתחילה כמעט תמיד העליה מאותו השפל והדברים מתעלים כמעט תמיד לידי גובה של אנושיות צהורה, של אותו תוס-המבט שהוא הוא נחלה המספר האמת, ושל הסמל – הוא החכלית העליונה של היצירה האמנותית. הדפים השבובים ש"בנפתלי אדם" והדפים השבובים ש"בבת ציון", אין ספק, מתדפקים לא אחת גם על "שערי-הנצח" (כפי התביעה הענוגת של אחר הכתבים) ובחבוקי ודועותיהם של רבים מגבוריו יש גם מחבוק ודועות עולם...

אלא שהפרימיטיבי הוא כאן בזה, שיש לא אתה הרושם, שהמספר עצמו אינו יודע היכן הוא עליתו והיכן היא ירירתו. דק בשיעור רשמאי, בכוח הכשרון הפנימי התמים, הוא מגיע ועולה ומנצח את החומר שלו, רק פסיעה אחת קטנה לאחור – והנה התהום של הספור הריק, האפקטי, האכסוטי, האוריינטלי וכו'. "חופיק" זה, המאהב הערבי של רווה, יחד עם כל האהבה הזאת, שבעצם היא "באנאליות כמות" – כל הבנין הזה וכול היה להחפורד לאשם, אלולא אותה העליה הגרולה, אותם מרחבי-האפקטים, שנתן מסגרתם ניתנו הרברים. ורווה ראויה לכך שיכתב עליה ספר. וזה העיקר.

כי אכן בורלא שייך לסוג מספרים אחר, שלא היה יודע עד כאן בתוכנו. אצלנו שמשא מאודגמא אחת: שופמן, גנסין וחבריהם, ובורלא שייך – למאפו, שופמן וחבריו עסקו בלשוש אבנים טובות ומרגליות ונהנו בעצמם מן "הגבישים" הנאים ומן "הצעצועים", שהתקינו מהן – וגם בשעה שהיתה בידם אך אבן לסחות. אבל הם לא חפצו להקים בתי-מושב, בתי-חומר; זה לא היה מענינם. הם אך לשוט אבנים טובות ומרגליות. והפוכם בבורלא. אף כשאבן טובה בידו, מרגלית אחת, הוא נגש אליה בכלי-העזת, ולפעמים בכלי-סחות גסים – ואינו יודע כל עיר, את מלאכת-הגבישים...

ואף כאן גנותו ושבתו. על-כל-פנים בדורנו ובחינו כיום, כבר יש לנו הצורך גם בספרותנו בבתי-חומר ובאבני-סחות. וברוך יהיה לנו על כך.

ימנם אין הספר "לשנתיים" מגולל לפנינו יריעת-חיים מציאותית מעורה בתהומיה הקבועים וחכרה גם בו נקודת מוצא מרכזית שממנה מתפזרים הדברים אנב שלובי מאורעות ומעשים — אולם מה רבה התנועה וזעזועי החיים בו. הדברים נפכים בערוצי התאור הקל המלכב אנב החלפת מכתבים בין הנליצאי ובת-ליסא החגיגית הנשאת על פני גלי הויה נשולת שרשים עד אשר לבסוף תטולטל אלי חוף — תמצא מקלט בצל קורת ביתו של ליבל בעירה הקטנה — זה הכחור "כעל יחיוך הסחוק דרגשני ששמר לה אהבתו זה שנים רבות מ-וך אמין לב מלא. נקשר הקשר אולם — רק לשנתיים — שמואלי

Karl Noetzel: Menschen der Liebe. Verlag H. Harder, Wernigerode 287 ע"י.

על שער הספר: יד-עזרה מושטת מלמעלה. תוכן הספר: שלש עשרה ביוגרפיות של פילגטרופים גדולים נמוכן הראשון של המלה. אוהבי הבריות השליחים של תקון בתי הסוהר: אליזבת פר', פרידריך האס. מתילדה ורדה. אלסנדרוה רויצא אשר נתנה את חייה לדאגה ל"פושעים" צעירים. חומס ברנדו. גוסטב ורנר, השופט לינהרד' המגינים על הנוער המוזנח ועל הצעיר שסכנת הקלקול צפויה לו. מתוך ספרו של דוסטויבסקי תורגם כאן הספור על חיי דוקטור הינדנבורג — מכתב אשר קבל דוסטויבסקי מאת אשה יחודית אחרי מותו של רופא גומל-חסדים זה, שהקדיש את חייו הארוכים לרפוי חולים יהודים עניים. סמוך לספור זה, הנוגע עד לב הקורא העברי, ימצא גם את תולדות חייהם של האנשים אשר היו הראשונים לדאוג לאומללים בין החולים: להריוטים, לאפילפטיקים, לחולי-רוח בין העורים.

המחבר מסיים את הספר במסה פילוסופית עמוקה מאד למרות קצורה הנמרץ: על אהבת ארץ לאדם. לכל נברא בצלם ישנה הזכות לאהבה ואפילו אם ירד עד תהום הקלקול ושקע ברפש. עודנו נושא על פניו את צלם אלהים, ועודנו בעל זכות נצחית זאת: לאהבה וליראת הכבוד. וערך העזרה אשר הושטה לאנשים האלה איננו מצטמצם בגמילות-חסד, במעשה-תשועה בלבד. האדם אשר הציץ במעמקי ירידתו במבט-האוהב, רואה שוב את עצמו כנושא ראוי לאהבה. מפני שנמצא אחד אשר אהב אותו, ע"י כך שוחרר אומלל זה משנאת-עצמו ומכבוד-לעצמו ונעשה לבן-אדם בעיני עצמו. המחבר ידוע על ידי ספריו על התרבות הרוסית אשר כתב בשביל גרמנים, ספרים אשר הבליטו ביחוד את היסוד הדתי שבתרבות הרוסית. גם ספר זה נכתב מתוך השקפה דתית והוא מעיר על הכחות הנפשיים הגדולים הטמונים בחיי הדת עוד כיום הזה — מן הראוי היה לאסוף חומר כזה גם מחיי היהודים, שהוא נמצא מפוזר בשפות שונות. נזכיר בתור אחד האחרונים, שזכה במקצת לפרסום: את הד"ר ברוק. בספר הזכרון שיצא בארץ ישראל נאספו פרטים שונים מפעולותיו. חומר חשוב יש בנדון זה בספר "נשימות יהודיות" בארית.

ה. ב.

אות לו, הכושי מוינציה, ו. שכספיר, תרגום י. ע. סלקינסון, תל אביב הוצאת מקורות, תר"ץ.

איתאל הכושי שחרגם י. ע. ס. לפני יותי מחמש שנה נרפס עתת שנית ע"י הוצאת "מקורות" (ר' אברהם כהנא) בשש אות ילו לפי המקור, וצריך להודות, שלא אול כחו ולא נס לחו של התרגום המופלא הזה גם עתה לאחד, שלכאורה, נשגה קצת פעמנו האסון על התיגומים החדשים לבקרים, לשון התרגום יסורתה בכתבי הקודש, חצובה מהנביאים, נתונה במסגרת ריתמוס מבעי, קצב ובמשקל, והיא מעשה אכז. התפעלותו של סמולנסקי בשנת תרל"ה, שחשב את "יום הועזת החיוון הראשון לשכספיר בשש עבר כיום חג ונצחון" הית זלה על מ"ז לזמור. כמה נאז לשון מקרא, ד. ש. יסודית, לחיוניתו

וראה: לכאורה כל אותן "האיריות" שגבורי הרומן נשפלים להן כאן, מן ה"מקובלות" הן, כמה שנרוש כבר יותר מאלף פעמים ואחת, ואף-על-פי-כן הועמדו כאן כל אותן שאלות-החיים בזוך אור מיוחד, אורה מיוחדת, וזכותן להן בו-במקום. רווה מהרהרת הרהורי "בראשית", שלילותיה הן שלילות ישנות נושנות, אלא שמתוך אספקלרית חייה היא מגלה לה פחד את כל הנושנות-החדשות" ההן ומבשרה תחזה אותן — וזה העיקר. ומאחר שהשאלות, שהן כבשנו של עולם, מעטות הן בדרך כלל, שלוש או ארבע-האלהים, האשה החיים והמות — הרי מסתובב הכל במעגל זה, הנצחי, והמסורר-האמן המסתכל רק מצליף באורו על איתו המעגל, שבו מתרוצץ האדם. כי האדם הוא העיקר בכל ספור אמת. אך האדם בלבד. וגם בורלא המצפר עוסף רק באדם ובגורלו. זוהי נקודת-המרכז, ומסביב לזה — משהו ממנגינת-הנצח, האלוהים, החיים והמות, עם כל פירושיהם ופירושי-פירושיהם, ובתוך כל אלה, כגידים הכחולים שבתוך אכז-השיש, קמטי-נפשו ותכני-רוחו של אותו מנגינת-מספר עצמו ובכואת עולמו על מרחביה ומיצריה ועל חולשותיה.

"והחולשות" רבות בספר. ויש כאן בעיקר איזו תימה ופלא על אי-היכולת שביכולת הרבה. אבל כל שמעיין בלא משפט קרום" בספריהם של גדולי המספרים, ימצא שם כמעט אותם הלקויים והחולשות, ואילו אצל האריות והנמרים שבספרות הרוסית והסקנדינבית.

ואף-על-פי-כן יש להעיר, שעל-ידי נפוי ועבוד, ע"י העמקה וחתימה לשכלול ולצמצום, היה הרומן הזה משגהרר מכה "חולשות", שאינן לואי-שבהכרח ואינן מיסודות כשרונו של המספר, מיכלתו וחוסר-יכולתו, והיה מתנקה ממה סיגים יתרים, שביד קלה אשר היה להרחיקם ולהביא את היצירה לירי יתרון. שלמות.

ד. קמחי

"לשנתיים" — מאת ר. פינגברג, הוצ' שטיבל.

מכעד לצורה הקלה המרפרפת של הספר, צורת מבהבים מהכא להתם, מסחמנים קוי פרובלומה קשת-פצוח שבינו לבינה... על-פני פון בהיר ארצו. מרהפים סילואטים ברורים ושקופים של דמויות די מוכרות לנו — דג, צפורה, הגליצאי וריוולה בת-ליסא. — ביד קלה, נאמנה הצליתה ד. פינגברג לקבץ כל האורות והצללים אשר לחיים מתהוים, רוקמים תאי-בראשית ביחסים, חותרים להשתחרר מקפת-מסרת נקשה של "יהודי במאה אחוים" והלבטים מרובים-השתלשלות המאורעות בספר — עשופים ערפל שקוף. הדברים אינם קבועים חרותים, כי אם מרמוזים, כעין תלתל ממרה שנשמט מכעד למגבעתה של האשה ושתנמנף ברוח — — —

בקפיצה אחת אנו עוברים מן הכרמל לארץ היאור וגדות הויסל והנימן ובכל השמחים האלו. מה רבה התעוה ומכוכבת הנפש... ובמרוצת הרצאת-הדברים השוטפת, הנרגשת תנוח העין, ולעתים קרובות, על תאר נאמן של תמונת-הוי שנשתורה מזוך לקום קוים בודדים מצטרפים, כהלך בשרה המלקט פרח פה פרח שם עד היותם לצרור מרהיב — — —

על פני הדפים הבהירים של הספר "לשנתיים" מרחף ההומור הטוב — זה שמפיג את המרירות ומאציל מאור הרחמים על כני פנות אפלות, על הסכך הפרגי של הגבורים התלושים, המרחפים כספירות העליונות ויחד עם זאת עודם קשורים במבורם אל סלע-המסרת שפוחת דורות דביז... כלב ריולה "החגיגית" בעלת הכנפים הממריאות משתלשלת לעתים תכופות קנאת האודה השבץ. והגליצאי. המחוכם" מה קשה לו להשתחרר מעול חוכת האודה בעל-הנמוסים הקבועים — "יהודי במאה אחוים". — וזה לעומת זה — מול והרורי ההוי החדש בארץ, בעיקר ביחסים שבין הגבר והאשה, המרובים בזן ובסרגיות ההתחלה ביצירת מכתבים של הגליצאי — משקפים מכתבי ריולה מן הדרך אשר כגולה את כל השעמוס והתשל שחיי השפחה שמה-רוקנית ונוון ביסודם. הכל התמוטט ונשארו רק חונוני הגבר והאשה בלבר בכל כעורם. ורק בבת-העץ, בבתי ירושת אבות אשר בערי השרה הנדחות נשמרה עור החגיגות של האהבה והנשואין..."

השמות הלועזים צריכים להיות נתונים כאן כקריאתם וככתיבם, והמקומות הידועים בשני שמות, כמו בית שאן - סקסופוליס, רבת עמון - פולדליה וכו' וכו' באלה צריכים להיות רשומים בשני השמות, להקל על המעיין. על ההוצאה להוזה שצבעי המפה לא יהיו חוורים ופתוכים זה ביה חשיבות רבה לצבעים בהירים וכולסים. על ידם קל להבחין בין הר לגבעה, בין גיא ושפלה, בעורתם יכולים לסמן את החולות והביצות, את זרמי הלבנה והרי הגעש הכבויים או המעינות החמים.

ועוד הערה אחת, צורך גדול מירגש במפות קטנות, חלקיות, כל אזור לחוד - מפת הגליל, העמק, השמרון, יהודה ועד הירדן. מפות אלו צריכות להיות פשוטות, בנות צבע אחד, אבל כלאות ביותר, וקנה מדה - 1:100.000 בערך או אולי עוד קטן מזה. במפות אלו ושתמשו לאלפים. כל תלמידו בתי הספר החל מבחלקה ד' וגומר בתי. כל תיור ומפיל כשיצא לתור אחד האזורים, יקח בידו המפה הדרושה לו בשעה זו. מחירה של מפה זו צריך להיות קטן מאד, שתהי שווה לכל נפש. אמצעי עזר כאלה עלולים להגדיל את ידיעת הארץ בין כל חוגי העם. ירושלים

יצחק ספיבק

לספרות החברה והמדינה

בקצר עם הבקורת שכחה בגליון ה' של "מאזנים" על הספר "המטמה גנדי" שיצא ע"י "חברה" נתקבל מכתב ארוך מאת מר דקל, שזהו תכנון בקצור: הדרישה לספרות מקורית, הנשמעת עתה תכופות, היא מכוונת בעיקר לספרות יפה. ספרות מדעית במקצוע החברה והמדינה - הרי בכלל חדשה היא אצנו, שהכניסה "חברה" בשיטה וככוונה שבקבע וביחוד. כלום יש בארץ סופרים מובהקים ופרופסיסיונליים במדעי החברה והמדינה, שאין המויל חסר אלא "להזמין" אצלם ספר בעברית והנה הוא מוכן ומוזמן לדפוס? ספריו של יולאן על גנדי הוא יחידו בערכו עד היום הזה. תרגומו לעברית היה עתה ענין שהזמן גרמא. "חברה" הכריזה כראש הופעתה על הוצאת ספרים מקוריים בשטח המדעי המדיני הכללי בשנה זו. סימן שיש כאן גם ערות וגם "מיץ מן הדמיון היוצר" שבמולות. וממילא יש תקוה כי ההוצאה תתגבר על הקשיים הכרוכים מאד ותוצא אולי גם את הסופרים המקוריים במדע זה.

הערה

בגליון ד' של "מאזנים" נחזרס - מתוך אי-הבנה ושלא בידעתי - קמע "אינפורמציה" שיש בו כסויים הזוגיים בכבודו של הסופר בן-גבריאיל ועל זה אני מצטער.

ר' ב.

העורך האחראי ש. צמח

מאי עדיף?

במאזנים שקול-נא ותוכח מאי עדיף

תוצרת עברית טהורה -

הסיגריות

"גליל" - "נד"יב"

של שכספיר! רק לעתים נמשך הסחרגם אל מליצה סתמית, כמו לצור עליה לוח הרוח ועוד. מוזר גם כפי הגבר כפי כרכנמיו בקראו: בתי, בחי! אהה פרי בסני... (עמוד 20).

ההוצאה החדשה נדפסה על נייר טוב ובאותיות יפות ומאירות. והק חבל שהנקוד אינו מדויק תמיד (יש מס היחס מנוקד בשוא (ימי) 28). החלומי נקוד בחשף סתח (3). יערבנה (55). יעצרנו (157) מנוקד חשף לפני שוא. ועוד).

בכלל, יש רק לכרך את ההוצאה על מעשה זה ועל התרגום השני של י. ע. ס. "רם ויעל" שהיא נגשת להוציא כמהדורה מחודשה.

ואולי ראוי היה להסב לב ביחוד ליסוד ספריה דרמטית בלשוננו, גם על ידי פרסום תרגומי חזיונות ישנים וחדשים וגם על ידי כנוס של כמה וכמה חזיונות מקוריים שנדפסו בעברית, החל מרמח"ל ועד שרשינויבסקי, כהן ושהם. כינוס כזה היה בודאי מועיל גם לתיאטרות העכרים. ואששר שאין אנו עניים כל כך, כפי שנראה בהשקפה ראשונה, בהיות החומר הדרמטי שלנו מפוזר ומפורד.

1 -

בשולי הגליון

למפת ארץ-ישראל

כבר העירו כי אין לנו כיום מפת א"י, מפת קיר משוכללה ומתוקנה. מפת א. ספיר, שיצאה לפני עשרים שנה, אולה לנכרי מן השוק, והפרוץ בה היה מרובה על העומד. ואף למפה שיצאה בעריכתו של הפרופ' ש. קליין, נשתרבו מסבות שונות, שהעורך בודאי אינו אשם בהן, שבושים והשטמות. ותיחי לה ללשכה הראשית של הקה"ק שנגשה עכשו להוציא מפה חדשה. ורוצה אני להעיר כאן הערות אחרות ואולי יבואו גם אחרים מבעלי התריסין, המומחים במקצוע זה, ויעירו גם הם את הערותיהם עובר להופעתה של המפה ואז תצא באמת מפה משוכללה ומתוקנת ככל הדרוש.

בראשונה על פ"ס אחד. במפות שיצאו בשנים האחרונות נקפו העורכים בסנהג לסמן את שטחי האדמה שנאלו על ידינו בצנע מיוחד. בדרך זו תוקנה המפה שיצאה בעריכתו של הפרופ' ש. קליין לפי המצב בסוף שנת תרפ"א ואחריו יצא גם הדיר ברור ותקן את מפתו לפי המצב של רכושנו הקרקעי בסוף שנת תרפ"ה. וגם באמצע של זבוסינסקי וזרלמן תוקנה המפה 14 לפי המצב לשנת תרפ"ז. אך דרך זו מושעית, לרעתו, ואין להמשיכה להבא. כונת העורכים בודאי רצויה - להבליט מוסן לזמן כהו רכושנו הקרקעי בארמת המולדת - אבל אנו הרי רוצים שהשנויים בשטח זה יהיו מהירים וגרולים, ואנו מצפים לשנויים אלה בכל ון עינים, ומקוים כי לכרות הכל השנויים יבואו תכופות, ואם כן כעבור זמן ידוע להופעתה של המפה לא תשקף זו יותר את המצב הקיים, ומה הועילו חכמים בתקנתה? ומשה גיאוגרפית מוטב לה שלא תרבה בסימנים ובצבעים מיוחדים העלולים להתחלף ולהשתנות מוסן לזמן. הללו מביאים את עין המסתכל לירי בלבור. דיה למפה שתביא סימנים סופוגרפיים וציונים היסטוריים, שניהם אינם עשויים להשתנות בימינו (את הצורך להבליט א השגנו בגאולת הקרקע יכולה הקה"ק לספק באופן אחר). כי מפה זו אם אמנם גיאוגרפית היא, צריכה להיות שלמה ומתוקנת גם מבחינה היסטורית מדעית, ולכן שומה על העורך להכניס בה כל השמות השונים שנשתרשו בדברי ימי עמנו ובתולדות ארצנו. אל יפקד שם של כפר או של תל, של ישוב או של-חרכה, הן המפה איננה רק בשביל סתם מעיין, אלא גם בשביל איש הספר. וכל השמות מכל התקופות: המקרא, התלמוד, תקופת ימי הבינים, מסעי הצלב כלם חשובים. אל ירח מהם נדה. יש אשר שם של איזה תל או חורבה עתיקה האיד את עין החוקר ועל יסוד זה הוא בא לחרושי הלכות. רוגמא יפה מבחינה זו תוכלנה לשמש המפות שיצאו ע"י P. E. F. ואפשר עוד להוסיף מכל מה שנחחדש בבית מדרשם של חוקרי עמנו. לשם זה רצוי שקנה מרתה של מפה זו יהיה לא 1:250000 אלא

1:200.000 בכדי שכל השמות והציונים לא יהיו מגובכים וממושמים.

סוכנות „מאזנים“ בתפוצות

ארצות הברית	פולניה	ליטה
„מוריה“ 46, Canal str. ניו-יורק.	„עב ר“ Tlomackie 68 ורשה	תרבות „עזרה“ Lukslo g-ve 8 קובנה
רומניה	קנדה	אפריקה הדרומית
„פרקים“ Antini 54 בוקרשט	Hyman's Book & Art Shop 412 Spadina av. טורונטו	ל. רובין 37 Simmonds str. יוהניסבורג
ארגנטינה	גרמניה	אנגליה
י. ל. גורליק Del-Buen Orden 1014 U. T160 Caballito 3546 בואנוס-איירס	רובין Kantstr. 46 ברלין-שרלוטנבורג	מ. אפתיקר 42 Beanmout Square mil end 1 לונדון

יקבי ראשון-לציון וזכרון יעקב „כרמל מזרחי“

(א.י.י. - ישראל)

ייזן, קוניאק, ארק וליקר

אותות כבוד והצטינות:
 המבורג 1897 פריז 1900
 וינה 1906 טורינו 1911
 מוסקבה - - - 1923
 זומבלי לונדון - - 1926
 יפו תל-אביב - - 1926

המשרד המרכזי:

ראשון-לציון, ארץ-ישראל
 סניפים וסוכנויות:

אסיה:
 בארץ-ישראל - חברת „כרמל מזרחי“ - ירושלים,
 תל-אביב, יפו, חיפה, צפת וכל המושבות העבריות.
 בסוריה - חברת „כרמל מזרחי“ - בירות, דמשק, חלב,
 בהודו - בומביי.
 במזרח הרחוק - חברת „כרמל מזרחי“ - שנגהאי.

אירופה:
 באנגליה - חברת „פלויין“ שודיטש 178/9 - לונדון,
 בשוויצריה - ג'נבה, בגרמניה - ברלין, בצ'כוסלובקיה -
 ברוקס, באוסטריה - וינה, בפולניה - ורשה, בדנציג,
 בדנמרק - חברת „כרמל“ קופנהגן, בהולנד - אמסטרדם,
 בארצות הברית - ניו-יורק, בארגנטינה - בוינוס-איירס,
 בברזיליה - ריו-ד'ה'נירו.
 אפריקה:
 במצרים - חברת „כרמל מזרחי“ - רהיב, אלכסנדריה,
 פורט-סעיד, סואץ, מנסורה, טרנסול, יוהניסבורג,
 מלבורן.
 אוסטרליה:
 ניו-זילנד:
 אוקלנד, הסינגס.

הוצאת "הדים" תל-אביב

ת. ד. 142

בהוצאה גדולה
ומהודרת

יצא לאור

קמיונים

שירים

מאת אסתר ראב

המחיר 80 מ"ל

בח"ל 50 סנט עם המשלוח

חותמי

"מאזנים"

בגולה

.....

מתבקשים להודרו במשלוח

דמי החתימה

לשנה השניה.

הוצאת ספרים "תבר" תל-אביב

יצא לאור הספר השביעי

האימפריה

הבריטית

מאת פרופ' ב. ויליאמס

תרגום ח. ארלוזורוב

הספר מכיל סקירה המציינת וסיכומית של
תולדות האימפריה הבריטית מאז

היותה ועד שנת 1928

ופרקיו הם:

נצני החליטנות המודרנית - החלוצים

ההתיישבות בימי ביה סטוארט - יסוד

ממלכתנו בהודו - צמיחת הממלכה

באמריקה וסקיטוחה - נצני הקיסרות

החדשה - שלטון עצמאי למושבות;

אפריקה - הקיסרות הבריטית בזמננו;

א) מלשנות המרוז ב) הודו ג) ארצות

הדימוניות.

באנגלית הופיע הספר במהדורות

אחרות זו אחר זו.

מחיר הספר 180 מא"י

בכריכת בד 200 מא"י

לחותמים 100 מא"י

בכריכת בד 120 מא"י

נמצא למכירה בכל כמות

ואצל מפיצי הספרים שבארץ.

כתובת ההוצאה:

רחוב אחוז העם 42 ת"א.

הוצאת ספרים א. י. שטיבל ברלין-תל-אביב

יצאו לאור:

הספר השביעי של הספריה המתורגמת

בית בודנברוק כרך שני

מאת תומס מן, תרגום מ. טמקין

מחירו 250 מ"ל, לחותמי הספריה 125 מ"ל.

הספר התשיעי של הספריה המקורית

בישוב של יער כרך ראשון

ספר ראשון מאת ח. הזז

מחירו 220 מ"ל, לחותמי הספריה 125 מ"ל.

להשיגם אצל הסוכנים הראשיים בימ"ס "מוריה" תל-אביב, ירושלים, חיפה, פתח-תקוה ועפולה; כיכ אצל כל הסוכנים ומוכרי ספרים שבארץ.